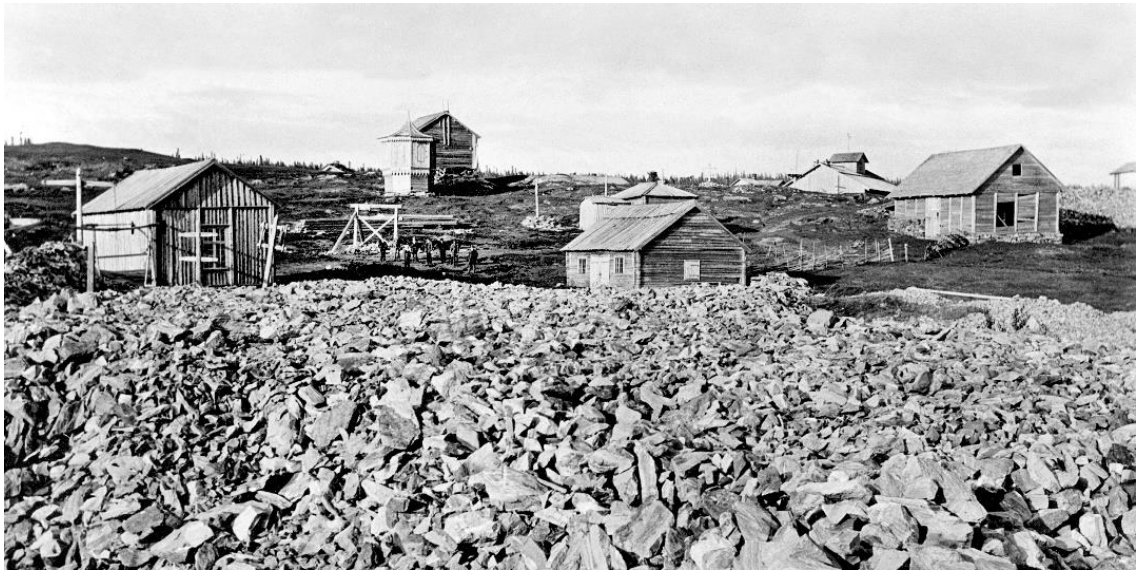

Innehållsförteckning

BESKRIVNINGSD	2
Syfte med reservatet	2
Områdesbeskrivning av kulturreseptet	3
Malmer i Fröå	5
Markanvändning	5
Äldre markanvändning	5
Nuvarande markanvändning	6
Bebyggelse och anläggningar	9
Prioriterade bevarande mål	11
Forn- och kulturlämningar	12
Prioriterade bevarandemål	13
Inventerad skog	14
Prioriterade bevarandemål för skogsmarken	16
Gräsmarker	16
Prioriterade bevarandemål för gräsmarker	17
Trädgårdar	17
Prioriterade bevarandemål för trädgårdar	18
Övrig mark	18
Prioriterade bevarandemål för övrig mark	19
Information	19
Prioriterade bevarandemål för information	19

Beskrivningsdel

Byggnader från väster till höger är: konsthus över Drottningsschaktet, pivån, snickeriverkstad, två smedjor, gruvvind över Gustafsgruvan och kolhus. Foto: Jamtlis bildbank 82X103:1. Fotot är troligen taget på 1880-talet. Fotograf okänd.

Syfte med reservatet

Syftet med kulturresevatet är att bevara ett värdefullt kulturpräglad landskap med tillhörande bebyggelse, anläggningar och marker samt att förmedla områdets industrihistoria i pedagogisk verksamhet. Syftet uppnås genom att säkerställa skötseln av områdets bebyggelse, anläggningar och marker samt genom förmedling av områdets industrihistoria till allmänheten.

Det innebär kortfattat:

- att bebyggelse och anläggningar bevaras och sköts enligt skötselplan,
- att områdets jordbruksmark brukas traditionellt, impediment och forn- och kulturlämningar hålls fri från igenväxning, genom bete, slåtter och manuell röjning,
- att områden där det tidigare varit skogsbete får betas,
- att trädgårdsmiljön vid Valltorpet rekonstrueras,
- att äldre bevarat växtmaterial vid Moverartorpet och Sellstedtstorpet fungerar som bank för växtmaterial vid rekonstruktion av trädgård,
- att områdets kulturhistoria förmedlas genom guidning, skyltning och digital information,
- att området är tillgängligt med stigar, bänkar, ramper och utedass,
- att pedagogisk verksamhet kan bedriva inom området.

2024-09-19

Administrativa data	
Kulturreservatets namn	Fröå gruva
Län	Jämtlands län
Kommun	Åre kommun
Ingående fastigheter	Hårbörsta 2:41
Markägare	Åre kommun
Areal	102,8 ha varav 64,4 ha produktiv skogsmark, 27,2 ha inägomark, 0,1 ha vatten, 7,1 ha övrig mark och 6 ha impediment.
Förvaltare	Länsstyrelsen Jämtlands län

Områdesbeskrivning av kulturreservatet

Nordöst om Åredalen, men inte längre bort än 7 kilometer från Åre/Björnen, ligger Fröå gruva. Här, på de östra sluttningarna av Åreskutan, öppnar den täta granskogen upp sig och stora slaggvarpar breder ut sig tillsammans med ett ängslandskap. Ute på markerna ligger äldre bebyggelse spridd – torp, lador och härbren som blandas med gruvschakt och ett antal rekonstruerade byggnader från gruvverksamheten. Placeringen på bergssluttningen ger en vid utsikt mot öster där skogen böljande sträcker sig förbi horisonten. Åreskutans bergsrygg i nordväst blickar ner mot området och dess karga fjällandskap utgör en särdeles vacker fond.

På denna plats uppstod gruvbrytningen 1744, och det första gruvbolaget verkade under namnet Gustafs- och Carlsbergs kopparverk. Under tre etapper mellan åren 1744 - 1919 utvecklades och moderniserades verksamheten. Gruvschakten var samlade till Fröåfältet och Åreskutefältet, medan tillhörande verksamheter delvis förlades på annan ort. Hyttor, hammare, myntverk, smedjor, dammar, kanaler och kraftverk spreds till andra platser, bland annat Huså, Semlan, Slagsån, Ytterån och Fröåtjärn. Det gällde att ta till vara all närliggande vattenkraft.

F.R. Tegengren beskriver i boken *Sveriges ädlare malmer och bergverk* (sida 123), att det under sommarperioden uppstod konflikter bland gruvarbetarna som också var bönder som måste sköta jordbruket. Lönsamhet och effektivitet i gruvan påverkades negativt trots förbättringarna med vattenkonst och driften av gruvan. Periodvis under sommaren kunde gruvdriften ligga helt nere.

2024-09-19

Gruvbrytningen pågick till och från under 180 år och den tredje och sista etappen avslutades 1919 med att gruvföretaget, som vid denna tid hette Duluth-Huså Copper Mine Company, gick i konkurs och gruvan lades ned. I Huså pågick endast beredskapsbrytning 1881 - 1905 som slutade i samband med unionsupplösningen.

Dagens Fröå gruva har sedan 1974 genomgått en omfattande upprustning av byggnader och restaurering av igenväxta marker. Upprustningen hade inte kunnat ske om det inte vore för föreningen Fröå gruva som bildades 1984. Föreningen har under 30 års tid lagt tid och resurser på att restaurera de äldre bevarade byggnaderna och uppfört rekonstruktioner av byggnader som tillhört gruvbrytningen. Markerna har öppnats upp genom bete, röjning av träd och sly. Området har också blivit ett välbesökt besöksmål genom omfattande informationsinsatser och återkommande publika arrangemang. Det äldre kanalsystemet från Fröåtjärn har även det rustats upp. Föreningens insatser har varit avgörande för att området bevarats.

Fröå gruvas jordbruksmark betas idag med hästar, får och nötkreatur. Torp och övrig bebyggelse vårdas och underhålls kontinuerligt på initiativ från föreningen. I området finns forn- och kulturlämningar, ett öppet odlingslandskap med höga natur- och kulturvärden, den kulturhistorisk värdefull bebyggelsen och rekonstruerad industribeskyddelse som tillsammans bildar en helhetsmiljö. Områdets höga naturvärden består främst av en hävdgynnad flora i betes-, och ängsmarken. Förekomst av rödlistade- och signalarter indikerar en skyddsvärd skog. Skogen består av äldre grannaturskog, 150 till 100 år gammal, som är betespåverkad. Här finns rikligt med död ved och arter som är knutna till denna. Dessutom finns tydlig kalkpåverkan med rik flora. Det uttag ur skogen som förekommit på senare tid, är till ved och till virke för vård och underhåll av Fröås byggnader.

Området är välbesökt så väl sommar- som vintertid och i området finns information om områdets historia, vandringsstigar och på sommaren arrangeras guideturer. Människor vandrar, åker skidor och cyklar i området. Fröå gruva har webbsida och arrangerar aktiviteter som midsommarfirande och Fröå dagar i juli. I området finns restaurangen Bergsstugan som serverar luncher och fika. Bergsstugan drivs sedan några år tillbaka av företaget *Såå Gott i Åre*.

Området är av riksintresse för friluftsliv och kulturmiljövård samt ingår i Åre kommuns fördjupade översiktsplan från 2022. Åre kommun äger genom köp sedan 1974 den mark och byggnader som föreslås bli kulturresevat.

2024-09-19

Malmer i Fröå

Berggrunden i Åreområdet bildar en skålformig struktur med Åreskutan massiv liggande i skålens centrala del där Åreskutan sticker upp och bildar en egen enhet. Berggrunden i området är sammansatt av kalksilikatgnejser med metapeliter, grönskiffer, kristallin kalksten, amfibolit och ultrabasit.

Fröå gruvfält ligger i låglandet öster om Åreskutan. Malmzonen i gruvfältet böjer av från rakt nordlig riktning i söder till nordvästlig i fältets norra del och lagren stupar 20 - 30 grader mot väster och sydväst inåt Åreskutan. I området fördelas malmen på ett flertal, några meter breda mäktiga falband (bergteknisk term) med insprängda malmmineraler. Blandningen består av kopparkisel med svavelkisel och magnetkisel samt bonit. Bergarten är kvartsitisk skiffer samt går glimmerskiffer och kalkrik gnejs. Vid fältets huvudgruva, Gustasgruvan, har två falband blivit brutna tillsammans (L. Karis och A. Strömberg, 1998).

Markanvändning

Den äldre markanvändningen

Under 1700-talet förändrades kulturlandskapet i Huså och Fröå från att varit fäbodvallsområde med betade skogar och slättermyrar till ett industrilandskap med bergsbruk. Arbetskraften som kom utifrån eller som inte ägde eller arrenderade mark, fick möjlighet att bygga sig ett eget torp på bolagets mark. Om det föll sig väl ut kunde torparen få en viss ärftlig besittningsrätt, men det innebar också att torparen måste bidra med arbetskraft åt gruvbolaget. Om alla som bodde i torpet var sjuka, gamla eller ej arbetsföra måste de lämna släkttorpet. Besittningsrätten upprätthålls fortfarande för Moverartorpet. Systemet med torpen innebar att kopparverket under de två första etapperna både bestod av gruvindustri och jordbruk. Kombinationen av näringarna fick stor påverkan på hur landskapet formats och utvecklats i Fröå. Den mark som torparna fick ta i anspråk var 3-5 tunnland som motsvara ca 1,5-2,5 hektar odlingsmark. Torparna odlade korn, kålrötter, rovor, och senare även potatis. Enligt uppgift har några potatisåkrar varit anlagda på sluttningen ovanför Sellstedtstorpet. Ängsmarken slogs och kompletterades med myrslätter som gav vinterfoder till kreaturen. Djurhållningen bestod av 3 till 4 kor, får och getter och kanske en häst. Det var främst kvinnor och barn som fick sköta jordbruket. Männen arbetade i gruvan. Möjligheten till självhushåll var en viktig del i gruvbolagets rekrytering av arbetskraft.

2024-09-19

På kartan över Gustavs Gruvfält vid Åreskutan från 1863 av P. G. Melander går det att identifiera flera av dagens torp med odlingsmark, Gustavsgruvan, Drottninggruvan och industribebyggelsen som fanns vid tillfället. Torpen som finns med på kartan är Sellstedtstorpet, Blomstorpet, Moverartorpet, Moses (Kristianstorpet) och Emil Ols. (Se karta sida 7.) De äldsta torpen etablerades under den första gruvepoken 1744 - 1818 under Gustav III:s tid och under den andra epoken 1829 - 1881. Torpbyggelsen med tillhörande odlingar ger en bild av vilka förutsättningar torparfamiljerna hade för att bedriva jordbruk i Fröå i slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet. (På P.G. Melanders karta finns även torp som idag inte finns kvar.)

Hur hägnadssystemet och markanvändningen sett ut går inte att utläsa från den gamla kartan, men ängsmarken som slogs måste varit inhägnade med trädgårdesgård. Det samma gäller för trädgårdsodlingarna, där man odlade kummin, rabarber och vinbär. (Agerberg A-B, 1986) De mindre ytorna på kartan är troligen små åkertegar. På äldre fotografier från torpmiljöerna finns enklare stängsel vid trädgårdarna. I dag finns trädgårdesgård runt Valltorpet och vid Sellstedtstorpet. Enligt Jamtlis vårdplan för trädgårdar har trädgårdesgården vid Valltorpet tillkommit efter 1987.

Få odlingsrösen finns i den öppna odlingsmarken, däremot ligger odlingsrösen i skogskanten. Några byggnadsgrunder efter ladugårdar och jordkällare finns också i skogen. Under gruvtiden var skogen i närområdet troligen avverkad. Åldern på nuvarande träd i Fröå indikerar detta, eftersom skogen som finns på fastigheten Hårbörsta 2:41 är 150 till 100 år gamla. De senaste 100 åren har plockhuggning i skogen skett för uttag av husbehovsvirke och till ved för användning av de boende i Fröå. Slätter och skogsbete pågick till och med 1970-talet i delar av området i Fröå.

Den nuvarande markanvändning

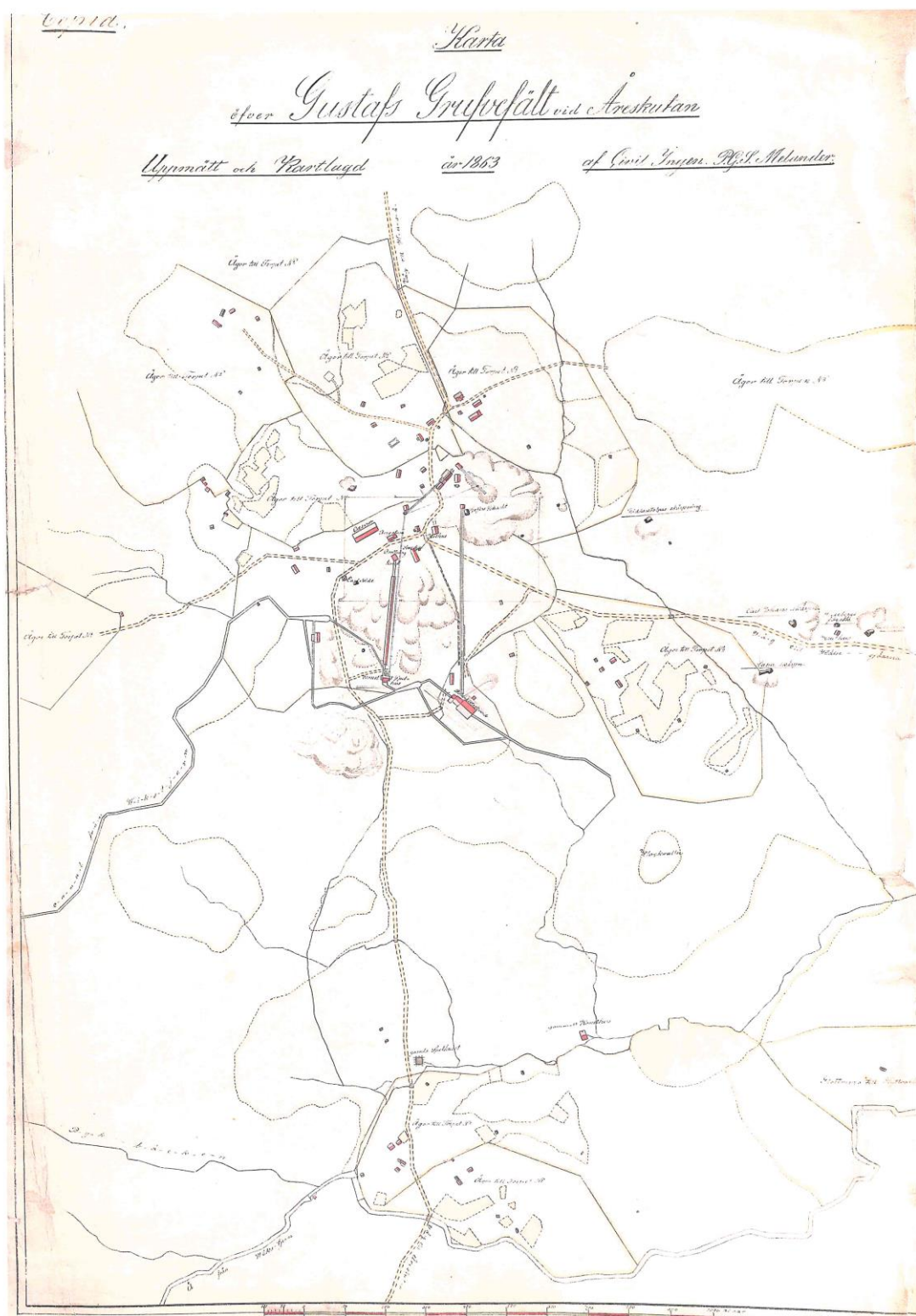
I värderingen inför bilandet av reservatet var den totala arealen för fastigheten 102,8 hektar, varav 62,4 hektar var produktiv skogsmark, 27,2 hektar var inägomark, 0,1 hektar vatten, impediment 7,1 hektar och 7,1 hektar som övrig mark.

Enligt Jordbruksverkets regler för jordbruksmark är 1 hektar åkermark 12,3 hektar betesmark, 3 hektar ängsmark och 1,68 hektar igenväxt jordbruksmark där restaurering av betesmark pågår.

Området hyser höga naturvärden i form av en hävdgynnad flora i betes-, och ängsmarken och förekomst av rödlistade- och signalarter indikerar en skyddsvärd skog. Områdets naturvärden finns dokumenterade i en LONA

2024-09-19

rapport från 2011 samt i Länsstyrelsens kontinuitetskogsinventering från 2020.

Karta över Gustafs gruvfält från 1863 upprättad av P. G. S Melander. På kartan finns nuvarande torp samt ytterligare torp samt industribebyggelsen som fanns vid tillfället. Källa Huså/Gustav och Carlbergs, Kalls arkiv Landsarkivet Östersund.

2024-09-19

Som redan beskrivits fanns vid varje torp en mindre andel ängsmark och åkermark att jämföra med idag då odlingsmarken i huvudsak används som betesmark. Under 2023 betades markerna av hästar och får. Nötkreatur brukar också ingå i betet. Ägaren till djuren bor i nära anslutning till Fröå och har under de senaste åren ansvarat för djurhållningen och skötseln av markerna i området. Beteshagarna är inhägnade med eltråd och fårstängsel. Vid Valltorpet och Sellstedtstorpet finns trögärdesgård. Åkermarken och slåtterängarna slås med slåtterbalk. Höet tas tillvara. För att visa besökare hur höhanteringen gick till förr, ställs några höhässjor i ordning på lämpliga ställen. I år fanns hässjor vid Raststugan och Sellstedtstorpet. Slåttern sker genom en årlig slåtterdag tillsammans med Åre Naturskyddsförening.

Trögärdesgård vid Valltorpet, bygd med rundvirke och ståltråd. Stängsel vid beteshage vid Blomstorpet. Hässja vid Emil Ols.

Större delen av områdets jordbruksmark har idag jordbruksstöd. På kartan på nästa sida är de områden inlagda som föreslås ingå i skötselplanen. De är skiftena 4 A - 21 A. På skifte 18A pågår restaurering till betesmark. Några mindre områden kan öppnas upp ytterligare och restaureras till betesmark/slåttervall. Men skötseln av dessa området kommer ha lägre prioritet och anpassas utifrån tillgången på betesdjur och den övriga skötseln i området. Dessa områden är upptagna som övriga markområdet 1

2024-09-19

- 3 på kartan. En utförligare beskrivning av varje skifte och skötelsområde återfinns i plandelen.

Brukad jordbruksmarken 2023 på fastigheten Hårbörsta 2:41, skifte 2A - 21A samt områden 1 - 3 som kan gallras på träd.

Bebyggelse och anläggningar

Bebyggelsen i området består av mer än 35 byggnader av varierade typ och skick. Från de två första etapperna i gruvhanteringen 1744 - 1808 och 1829 - 1881 finns ingen ursprunglig bebyggelse kopplad till gruvhanteringen kvar, men däremot finns fem torp med ekonomibyggnader, damm och kanal bevarade från den tiden. Från den tredje och sista etappen 1909 - 1919 återfinns Ingenjörsvillan, Enderleins (verkmästarbostaden) och Transformatorstationen. Valltorpet byggdes 1914.

De kulturhistoriska byggnaderna med högt kulturhistoriskt värde är torpstugorna med tillhörande sommarladugårdar, ängslador, tvättstuga och härbren. Utav torpstugorna är Blomstorpet i sämst skick, medan övriga

2024-09-19

torpstugor och majoriteten av överloppsbyggnaderna är förhållandevis väl hållna. Det samma gäller för Ingenjörsvillan med välbevarad interiör. Bevarade interiörer finns även i Moverartorpet, Sellstedtorpet och Valltorpet. Transformatorstationen är en av få byggnader med koppling till gruvdriften som inte är en rekonstruktion. Ingengörsvillan, Enderleins och Transformatorstationen är alla byggnader från den sista gruvepoken och därför viktiga att bevara för att uppnå syftet med reservatet. Av den senare bebyggelsen är Enderleins den byggnad som är i sämst skick.

Samtliga byggnader behöver kontinuerligt underhåll. Byggmaterial från övergivna byggnader har återanvänts när nya byggnader uppförts i Fröå. Byggnader har också flyttats inom området, även till andra byar.

Sellstedtorpet, Kristianstorpet, Valltorpet, Moverartorpet, Blomstorpet och Ingenjörsvillan, 2023.

Vid Drottninggruvan och Gustafsgruvan finns flera rekonstruerade byggnader. Det är vattenkonsten, stångång, kvarn, smedja, pivån, Bergsstugan, fyrkanten, gruvvinden samt överbyggnader över gruvschakten. Utöver dessa byggnader finns en bakstuga som tidigare var stall och smedja, dass och vedbodur.

2024-09-19

Pivå, Transformatorstationen och Enderleins.

I vårdplan för Fröå gruvas byggnader delas bebyggelsen in i tre kategorier:

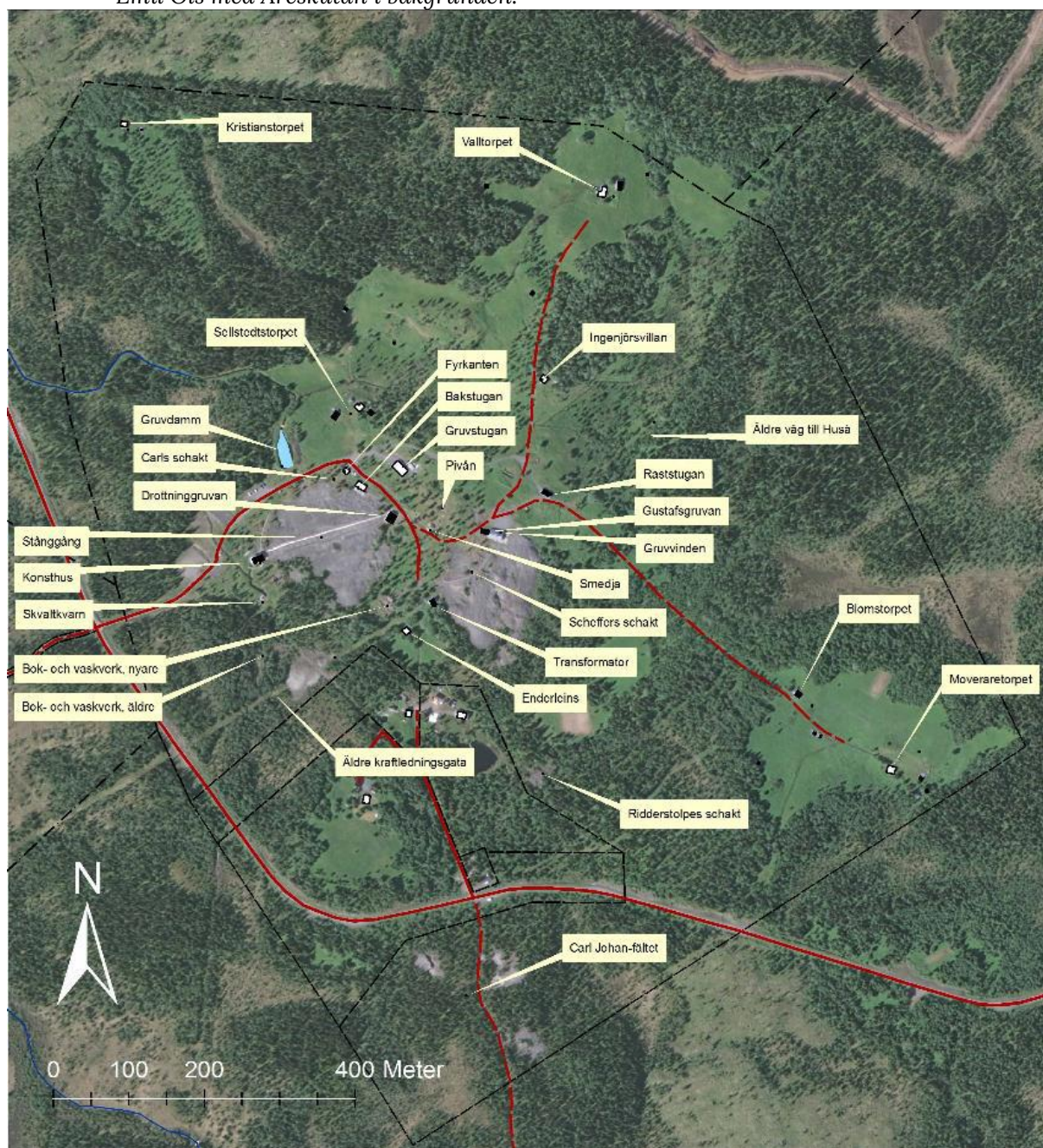
- kulturhistoriska byggnader
- rekonstruktioner
- övrig bebyggelse

Prioriterade bevarandemål för bebyggelsen och anläggningar:

- Områdets bebyggelse och anläggningar, både rekonstruktioner och verkliga, åskådliggör gruvmiljöns teknikutveckling och socioekonomiska förhållanden med tyngdpunkt på tidigt 1900-tal tills gruvan lades ner 1919.
- Det övergripande målet för bevarandet av bebyggelsen är att den ska spegla platsen från tidigt 1900-tal, anpassat efter bebyggelsens kulturhistoriska värde, ålder och skick.
- Vård och underhåll ska följa de rekommendationer som finns beskrivna i vårdplanen för Fröå gruva, 2023, framtagen av Jamtli. En utförligare beskrivning finns i Plandel, Skötselområde 1. Byggnader och anläggningar.

2024-09-19

Emil Ols med Åreskutan i bakgrunden.*Karta över Fröå med namn på alla byggnader, rekonstruktioner och gruvlämningar.*

Forn- och kulturlämningar

I området finns övriga kulturhistoriska lämningar och fornlämningar som är registrerade i kulturmiljöregistret, (KMR). Det är byggnadsgrunder efter torpbebyggelse så som ladugårdar, jordkällare, ängslador och härbren. Byggnadsgrunderna ligger i direkt anslutning till befintliga torp men även i skogen. Övriga lämningar är efter gruvverksamheten. Dessa är gruvdammen, kanalen, Carls schakt, Drottninggruvan, Gustavsgruvan,

2024-09-19

Scheffers schakt, Riddarstolpes schakten, Carl Johan fältet och äldre och yngre bok- och vaskverk. Se karta över forn- och kulturlämningar.

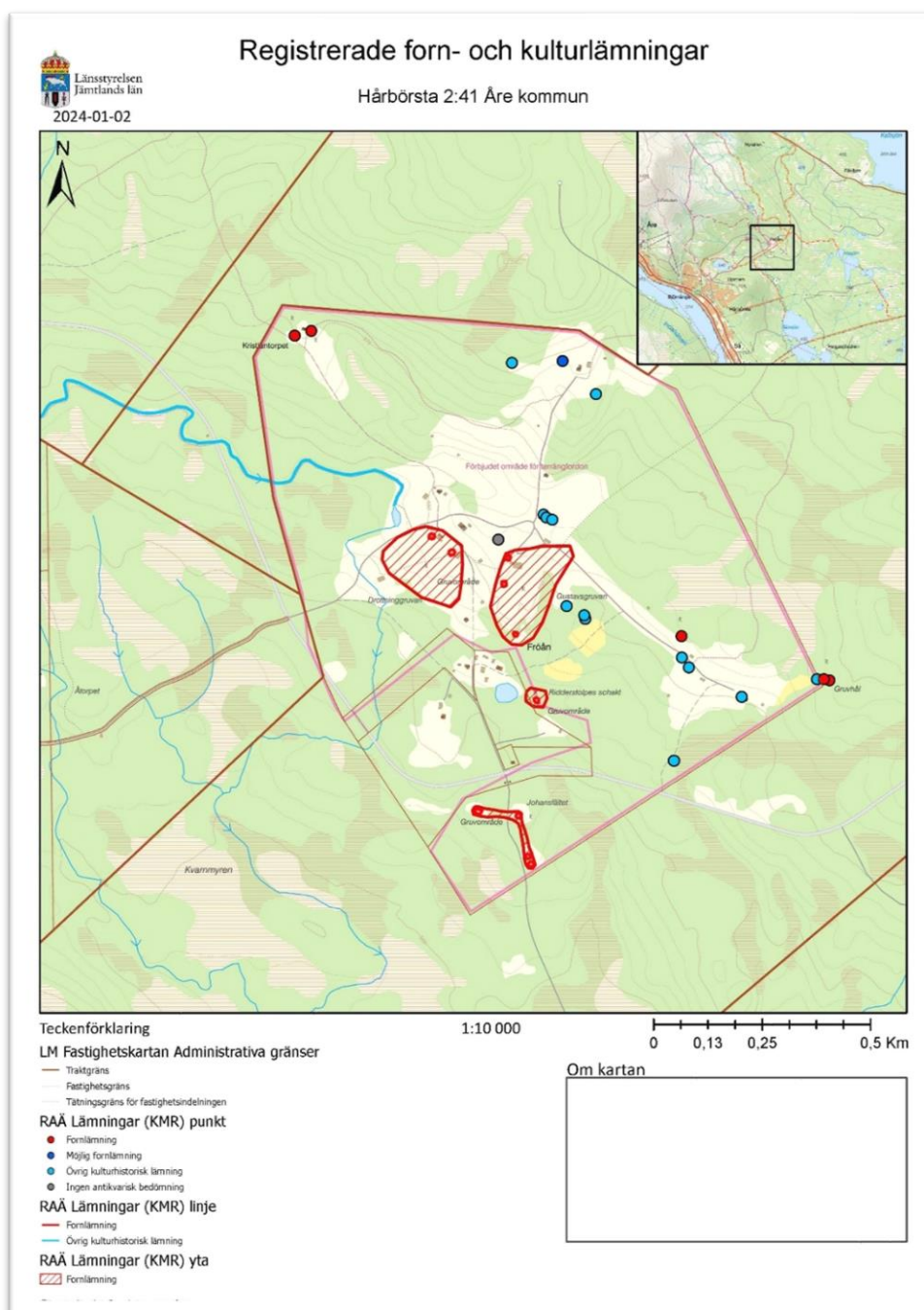

En udda byggnadsgrund är den efter hotellet. Det ståtliga hotellet uppfördes 1913 i samband med nysatsningen vid Fröå gruva. Hotellet försågs med moderniteter som elektriskt ljus, rinnande vatten, centralvärme, vattenklosett och telefon. På hotellet bodde arbetsledare, ingenjörer, geologer och andra specialister som var på besök. Arbetarna bodde inte på hotellet och åt mat i en egen matsal nedanför transformatorstationen. Ett av hotellrummen användes som klassrum då alla barn inte rymdes i byns enkla skolor. Hotellet såldes och transporterades till Dalens gård i Edsåsdalen.

Prioriterade bevarandemål för byggnadsgrunder och gruvlämningar:

- Lämningarna ska vårdas och vara avläsbara för besökare av området. Det ökar förståelsen för hur området förändrats över tid och underlättar tolkningen av områdets olika epoker.

2024-09-19

Inventerad skog

Skogen i anslutning till gruvområdet består mestadels av ganska tät grannaturskog med inslag av lövträd, mest björk men även sälg och enstaka aspar och rönnar. Det finns rikligt med granar som är äldre än 150 år och även rikligt med björk äldre än 100 år i större delen av området, men i vissa partier växer främst yngre skog.

Skogen angränsar till gruvområdet med flera torp runtom. Små partier närmast dessa påminner om "bondeskog" med yngre träd och sparsamt

2024-09-19

med död ved. Överlag är skogen måttligt påverkad av gammal plockhuggning.

Död ved finns på de flesta håll i skogen i riklig mängd i olika nedbrytningsstadier, mest i form av rötbrutna lågor av gran och björk men också måttligt med vindfällan. Det förekommer även allmänt med stående döda granar och björkhögstubbar.

Några exempel på rödlistade naturvårdsarter som är knutna till gammal barrskog och död ved som återfunnits i området är ullticka, gränsticka, skrovellav och tretåig hackspett.

Området sluttar svagt mot sydväst och är bitvis tydligt kalkpåverkat. Den mestadels friska marken domineras av blåbärsris, med ett rikligt inslag av hög- eller lågörter. I fuktigare partier övergår det till starrfräkentyp med rikt örtinslag. Kalkinslaget är tydligt med flertalet indikatorarter, till exempel knagglestarr, kransrams, tvåblad, fjällig taggsvamp och dofttaggsvamp.

Skogen bedöms ha höga till mycket höga naturvärden, trots sin belägenhet intill Fröå gruva, tack vare den relativt lite påverkade grannaturskogen som håller rikligt med död ved och arter knutna till denna. Dessutom finns tydlig kalkpåverkan med rik flora och markfunga.

Större delen av skogen i Fröå ligger ovan gränsen för fjällnära skog. Skogsbruksåtgärder kräv därför tillstånd från Skogsstyrelsen innan de kan utföras.

Örtrik grannaturskog med rikligt inslag av garnlavsdraperade björkar.

2024-09-19

Prioriterade bevarandemål för skogsmarken:

- För att gynna den biologiska mångfalden och biologiskt kulturarv kan skogsbete tillämpas i skogen där det historiskt tidigare varit skogsbete.
- I övrigt ska skogen utvecklas fritt för att bevara och utveckla dess biologiska mångfald och värdefulla naturmiljö.

Gräsmarker

En inventering av områdets kärlväxter på myr, ängs och hagmarker genomfördes 2011. I inventeringen ingick även skogsbryn och kantzoner intill gräsmarkerna. Vid inventeringen undersöktes förekomst av positiva signalarter som indikerar hög artrikedom och förekomsten av negativa sådana som indikerar motsatsen. Totalt hittades 37 positiva och 9 negativa signalarter i Fröå området. Områdets höga floravärden är i huvudsak knutna till Fröåområdets västra gräsmarker. På senare år har lövträd tagits bort på sluttningarna nedanför Valltorpet för att ytterligare öppna upp betesmarken. I den öppna ängsmarken vid Valltorpet påträffades vårfingerört, låsbräken, kvastfibblor, blåklockor, ärenpris, ängsskallor, blåsuga, låsbräken och orkidéer och i skogsbrynen i samma område orkidéer, låsbräken och blåsuga.

Fjällkor på bete nedanför Valltorpet. Bild tagen 2017.

Nedanför Ingenjörsvillan växer också en artrik flora med bland annat rosettjungfrulin, blåsuga och låsbräken. I områdets östra del där det finns

2024-09-19

rikkärr, växer orkidéer så som blodnycklar, sumpnycklar, ängsnycklar och Jungfru marie nycklar. I områden mellan betesmarkerna och bebyggelse behövs lövsly, små granar och högväxande vegetation så som brännässlor och hallonris hållas efter.

I betesområden mellan Blomstorpet och pågår restaurering av betesmarker. Träd och sly gallras bort i omgångar för att öppna upp betesmarken.

Areal slåtteräng, bete, åker och restaureringsmark som är blocklagd i SAM 2023.

Markslag	Areal
Slåtteräng	3,00
Betesmark	11,48
Åker	0,95
Restaureringsmark	1,68
Summa	17,11

Utöver den öppna slåtter- och betesmarken ska kantzoner, åkerrenar, diken och bryn slås och hållas öppna. Dessa områden är viktiga livsmiljöer för fåglar, fjärilar, insekter och smådjur och utgör tillsammans med övriga marker, byggnader och kulturspår en grön infrastruktur. I skogen och i de öppna markerna finns biologiskt kulturarv som gynnas av bete.

Prioriterade bevarandemål för gräsmarker:

- Områdets traditionellt brukade mark vid torp och Ingenjörsvilla hålls öppen genom bete och slåtter för att tydliggöra det småskaliga jordbruket i Fröå.
- Vid restaurering av betesmark är målet att kulturspår ska synliggöras och att den hävdgynnade floran vandrar in över hela marken.
- Skogsbryn, kantzoner, åkerrenar och diken sköts så den biologiska mångfalden gynnas.

Trädgårdar

Idag är trädgårdarna i Fröå av varierade skick och karaktär. Påverkan med dränering och markberedning har förändrat strukturen och växtmaterial kan ha grävts bort, men äldre strukturer och växtmaterial går ändå att identifiera. Det växtmaterial som finns i torpträdgårdarna utgörs i huvudsak av prydnadsväxter, vinbärsbuskar och träd. En del prydnadsväxter går att identifiera på äldre fotografier. Det är sannolikt att de prydnadsväxterna som återkommer har delats och flyttats mellan torpen. Arbetet med återskapade av trädgårdar vid torpen har en särskild vårdplan som är

2024-09-19

framtagen av Jamtli. I vårdplanen finns även ett förslag på åtgärder vid en rekonstruktion av trädgården vid Valltorpet med tillhörande trädgårdskarta. De vårdåtgärder som kan bli aktuella att genomföra, förutom rekonstruktionen vid Valltorpet, är till exempel förnygring av trädrad vid Moverartorpet och rönnbersån vid Valltorpet. Vanligt förekommande prydnadsväxter som identifierats vid inventeringen var till exempel blå trädgårdsstormhatt, akleja, smörboll, brandgul lilja, buskrosor, vinbärsbuskar och spireabuskar. Det som odlades var morot, rovor, potatis, gräslök och rabarber. Enligt Gösta Ullberg odlades även kummin. Moverartorpet och Sellstedts kan vara viktiga banker för växter som kan förflyttas inom området vid rekonstruktioner av torpträdgårdarna. Tillägg av nytt växtmaterial och nya trädgårdskonstruktioner som motverkar syftet med reservatet ska undvikas.

Prioriterade bevarandemål för trädgårdar:

- Att bevara eller återställa strukturer, växtmaterial och konstruktioner som fanns under den sista gruvperioden i början av 1900-talet. Trädgårdarna utgör en helhetsmiljö tillsammans med torpen och den övriga bebyggelsen.

Blå trädgårdsstormhatt. Spireabuske vid Valltorpet. Humle vid Moverartorpet. Det är osäkert om humle odlades i början av 1900-talet i Fröå. Plantan kan vara planterad betydligt senare.

Övrig mark

Inägomarken är totalt 27,2 hektar inklusive jordbruksmark och bebyggelse och 13,1 hektar består av impediment, vatten och övrig mark. Några mindre markområden vid infarten till Fröå, vid Vattenkonsten och Bergsstugan, vid Sellstedtstorpet, Verkmästarbostaden och Kristianstorpet, kan ingå i skötseln av kulturresevatet. I dessa områden växer bland annat lövsly, små granar, enbuskar, hallonris, brännässlor, stormhatt, större granar och lövträd. I plandelen finns en karta över dessa områden.

2024-09-19

Prioriterade bevarandemål för övrig mark:

- Områden mellan jordbruksmark och bebyggelse hålls fri från igenväxning. Prioriterade områden är vid Vattenkonsten och Bergsstugan.

Information

I dag kan besökare ta del av information om Fröå på olika sätt. Det finns en websida www.froagruva.se, Instagramkonto och Facebookkonto med information om platsens historia, aktuella händelser och kontaktuppgifter. Vid besöket finns skyltar för vägledning på området, historik om byggnader och aktuella händelser. Besökaren erbjuds guidade turer och kan ta del av besöksinformation i Fyrkanten.

I området finns fler gångstigar till exempel kanalleden och torprundan. Cykling, skidåkning, ridning och skoteråkning sker på tillåtna leder till och från området. Det finns parkeringsplats för bilar, bussar och cyklar samt restaurangen Gruvstugan som serverar lunch och fika. Under året sker återkommande arrangemang till exempel midsommarfirande och Fröå dagar. Föreningen Fröå gruva deltog i Länsstyrelsens projekt *Varsamt tillgängligt* och fick en plan för tillgänglighet framtagen av konsult i projektet. Det resulterade i ett antal åtgärder bland annat ombyggnation av ramp från Drottninggruvan till Konsthuset, nya utedass och att sittvänliga bänkar köptes in och placerades ut i området.

Prioriterade bevarandemål för information:

- Arbeta efter synsättet *Design för alla* och sträva efter generella lösningar som fungerar för så många som möjligt. Besökare ska kunna planera besöket självständigt med hjälp av tillgänglig information.
- Ta fram skyltprogram och se över all skyltning, kartor och information i området.

Innehållsförteckning

PLANDEL	3
Skötsel och förvaltning av kulturreseptatet natur- och kulturvärden.....	3
 Skötselområde 1. Byggnader och anläggningar	4
Beskrivning	4
Bevarandemål kulturhistoriska byggnader.....	4
Bevarandemål för rekonstruktioner	4
Bevarandemål för övriga byggnader	5
Förvaltningsinriktning.....	5
Skötselåtgärder.....	5
Övrigt årligt underhåll av byggnaderna.....	8
Rekommendationer för byggnadsvård	9
 Skötselområde 2. Forn- och kulturlämningar	10
Beskrivning	10
Bevarandemål forn- och kulturlämningar.....	11
Förvaltningsinriktning.....	11
Skötselåtgärder	11
 Skötselområde 3. Skogen	13
Beskrivning	13
Bevarandemål skogen.....	14
Förvaltningsriktning.....	14
Skötselåtgärder	14
 Skötselområde 4. Gräsmarker	14
Beskrivning	14
Bevarandemål gräsmarker	18
Förvaltningsriktning.....	18
Skötselåtgärder	19
Förslag på skötselområden på mark utan jordbruksstöd	19

2025-02-26

Skötselområde 5. Trädgårdar.....	22
Beskrivning	22
Bevarandemål trädgårdar	22
Förvaltningsriktning.....	22
Skötselåtgärder	23
 Skötselområde 6. Information	 25
Beskrivning	25
Bevarandemål information.....	26
Förvaltningsinriktning.....	27
Skötselåtgärder	27
 Kanalen	 28
Beskrivning	28
Bevarandemål	28
Förvaltningsinriktning.....	28
Skötselåtgärder	29
 Friluftsliv.....	 29
Utmärkning av kulturreservatets gräns	29
Tillsyn och uppföljning	29
 Bilagor.....	 30
Växstlista trädgårdar i Fröå.....	30
Artförteckning för naturvårdsarter i Fröå.....	36

Plandel

Skötsel och förvaltning av kulturreservatet natur- och kulturvärden

Området Fröå gruvas höga natur- och kulturvärden består av forn- och kulturlämningar från en gruvindustri med torpmiljöer och tillhörande jordbruksmark. Skogen, ängs- och betesmarken, bebyggelsen, gruvlämningarna och rekonstruktioner berättar tillsammans om ett industrilandskap där alla delar behövdes för att få gruvdriften att fungera. De rekonstruerade anläggningarna som hör samman med gruvdriften ökar förståelsen för hur industrilandskapet fungerat och använts. I kulturmiljön åskådliggörs teknikutveckling och socioekonomiska förhållande från tidigt 1900-tal i Jämtlands län.

Områdets höga naturvärden finns främst i odlingslandskapet och består av en hävdgynnad ängs- och betesflora och en skyddsvärd grannaturskog, 100 till 150 år gammal. Jordbruksmarkens utbredning går till stor del att härleda till kartan över Gustafs Gruvfält vid Åreskutan från 1863. De byggnader som har ett högt kulturhistoriskt värde är alla torpen; Blomstorpet, Moses/Kristianstorpet, Moveratorpet, Sellstedtstorpet och Valltorpet med tillhörande ekonomibyggnader. Ingenjörsvillan med välbevarad interiör har också ett högt kulturhistoriskt värde. Transformatorstationen är en av få byggnader kopplade till gruvindustrin som inte är en rekonstruktion. Enderleins lika så fast den byggnaden är i mycket dåligt skick. Emil Ols kan vara områdets äldsta byggnad och var från början ett dubbeltorp. Dessa byggnader med tillhörande markområden är skötselplanens kärnområden.

För att lyfta fram det biologiska kulturarvet ska minst en torpträdgård återskapas. Enligt Jamtlis vårdplan för trädgårdar är Valltorpet den mest lämpliga miljön för att rekonstruera en trädgård med odlingar. De buskar och prydnadsväxter som identifierats i vårdplanen vid Moverartorpet och Sellstedtstorpets ska fungera som frö- och växtbank om nya vårdåtgärder ska utföras i området. Alla vårdinsatserna i skötselplanen ska ha som mål att spegla den sista gruvperioden under början av 1900-talet, det vill säga från 1909 - 1919. Nya inslag som tillkommit under senare tid byts först ut när ett nytt vårdbehov uppstått. Det är inte hållbart ekonomiskt eller miljömässigt försvarbart att byta ut fungerade byggnadsdelar eller anläggningar. Men besökare av området ska upplysas om varför det

2025-02-26

ser ut som det gör. Fröå är en levande kulturmiljö som får tåla ett visst mått av väl avvägda nytillskott som prövas mot reservatsbeslutet.

Skötselområde 1. Byggnader och anläggningar

Beskrivning

En vårdplan för byggnader i Fröå är framtagen av Jamtli. Målet med byggnadsvårdplanen är att vara ett förslag till hur bebyggelsen vid Fröå bör vårdas och underhållas med hänsyn till kulturhistoriska värden, pedagogiska värden, upplevelsevärden, samt byggnadernas långsiktiga bevarande. I vårdplanen delas bebyggelsen in i tre kategorier: kulturhistoriska byggnader, rekonstruerade byggnader och övriga byggnader. Kategorierna har olika bevarandemål på hur de ska vårdas och underhållas. Om virke till byggnadsvård ska tas ur skogen i reservatet måste ansökan om tillstånd lämnas in till Skogsstyrelsen, eftersom större delen av skogen i reservatet är fjällnära skog.

Bevarandemål kulturhistoriska byggnader

- Kulturhistoriska byggnader ska i hög utsträckning spegla platsen från tidigt 1900-tal, innan den sista gruvepoken tog slut 1919.
- Kulturhistoriska byggnader ska vårdas så att deras kulturhistoriska värden bevaras.
- Traditionella material och metoder ska i hög utsträckning användas vid vård och underhåll.
- Reversibla lösningar ska tillämpas för åtgärder som ökar tillgängligheten till byggnaden.
- Nya byggnadsdelar och anläggningar som tillkommit under senare tid på byggnaderna byts ut när nytt vårdbehov uppstått eller när ekonomiska förutsättningar finns för att genomföra ett byte.

Bevarandemål för rekonstruktioner

- Alla rekonstruerade byggnader ska vårdas så att deras pedagogiska värde bevaras.
- Alla rekonstruerade byggnader ska spegla bebyggelsemiljön från tidigt 1900-tal.

2025-02-26

- Traditionella material och metoder bör användas vid vård och underhåll och anpassas till de ursprungliga byggnaderna.

Bevarandemål för övriga byggnader

- Alla övriga byggnader bör vårdas så att skick och funktion upprätthålls.
- Traditionella material bör användas vid vård och underhåll och anpassas till de ursprungliga byggnaderna.

Förvaltningsinriktning

Föreningen Fröå gruva är den part som har bäst uppsikt och kontroll över vård och underhåll av byggnader och anläggningar i Fröå. Det är därför kulturmiljön är så välbevarad. I framtiden kan förvaltningen delas mellan Åre kommun, Föreningen Fröå gruva och Länsstyrelsen genom ett skötselråd. I skötselrådet planeras det löpande arbetet utifrån de ekonomiska ramar som finns att tillgå. Arrendeavtal finns mellan Åre kommun och Föreningen Fröå gruva för uthyrning av Bergsstugan och Moverartorpet. Vårdplanen för områdets byggnader bör uppdateras kontinuerligt och kompletteras vid behov.

Sammanfattning av skötselåtgärder för områdets byggnader och anläggningar

Typ av byggnad	Målsättning	Åtgärder
Blomstorpet Bostadshus	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Bostadshuset rätas upp.
	Bostadshuset behöver inte restaureras för att kunna brukas. Målet är att byggnaden ska stå kvar på sin nuvarande plats.	Rötskadat timmer ersätts.
		Grundstenar rätas upp
Moses/ Kristianstorpet Bostadshus	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	På sikt kan nya byggnadsdelar bytas ut.
WC och vedbod	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturresevatet. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö.	
Moverartorpet Bostadshus	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	På sikt kan nya byggnadsdelar bytas ut.
		Fastskruvade växtstöd på timmerstommen tas bort
		Fastspikade plankor på baksidan av byggnaden ersätts med brädor i

2025-02-26

		dimension som smälter in. Dessa plankor rödslammas.
Härbre	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Främre delen av härbret lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
Ombyggt härbre	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Plåttak är i dåligt skick och ersätts.
		Syllstock lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
		Rötskadat timmer ersätts.
Två lador vid vägen	Vårdas så deras kulturhistoriska värde bevaras.	Ladorna lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
		Rötskadat timmer ersätts.
Två lador söder om ängsmarken	Vårdas så deras kulturhistoriska värde bevaras.	Rötfickor hålls under uppsikt. På sikt skarvas/ersätts skadat timmer.
		Syllstock lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
WC med vedbod WC, Förråd	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö.	
Emil Ols/Raststugan (två före detta bostadshus)	Vårdas så den kan fortsätta användas som raststuga. Utseendet bevaras för att möjliggöra att den kan förstås som tidigare torpstuga.	Inga aktuella åtgärder i dagsläget. Se över bottenstockar. Utrymmet i byggnaden kan utökas för besökare.
Sellstedstorpet Bostadshus	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras. Interiören med dess museala inredning vårdas så att dess kulturhistoriska och pedagogiska värde bevaras.	Läckande tak renoveras. Skorstenen bör ses över.
		Avvattning och skorstenshuv byts ut på sikt.
		Syllstock lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
		Sprickor i spismuren åtgärdas.
		Spruckna tapeter lagas.
		Rötfickor hålls under uppsikt. På sikt skarvas/ersätts skadat timmer.
Härbre	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Syllstock lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
Ladugård	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Rötfickor hålls under uppsikt. På sikt skarvas/ersätts skadat timmer.
Ängslada	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Plåttaket justeras/kompletteras så det blir tätt.
		Byggnaden rätas upp.

2025-02-26

Sommarladugården	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Inga åtgärder i dagsläget.
Förråd, WC RWC, Pumphus	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö.	
Valltorpet Bostadshus	Vårdas så dess kulturhistoriska värde bevaras.	Stuprör och hängrännor byts ut på sikt till plåt med skarpa kanter, eller enklare lösningar.
		Grundstenar justeras.
		Utrymningsstege ses över om anpassning till kulturmiljö kan ske.
		Rötskador på panel ses över och åtgärdas på sikt.
		Räcke vid farstubron byts ut på sikt till utformning i enlighet med äldre fotografier.
Stall med WC	Vårdas så att dess kulturhistoriska värde bevaras.	Takmaterialet ses över, justeras och eventuellt kompletteras så det ligger tätt.
		Syllstock lyfts upp från marken.
		Grundstenar justeras.
Tvättstuga	Vårdas så att dess kulturhistoriska värde bevaras.	Takmaterial ochnockbrädor ses över, justeras och eventuellt kompletteras så det ligger tätt.
		Grundstenar justeras.
Rökbastu	Vårdas så att dess kulturhistoriska värde bevaras.	Takmaterial ochnockbrädor ses över, justeras och eventuellt kompletteras så det ligger tätt.
		Rötfickor hålls under uppsikt. På sikt skarvas/ersätts skadat timmer.
Ingenjörsvillan	Vårdas så att dess kulturhistoriska värde bevaras. Interiören med dess museala inredning vårdas så att dess kulturhistoriska och pedagogiska värde bevaras.	Inga aktuella åtgärder.
WC och vedbod	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet.	
Enderleins/ Verksmästarbostaden	Bostadshuset behöver inte restaureras för att kunna brukas. Målet är ett byggnaden ska stå kvar på sin nuvarande plats.	Tak ses över och justeras för att undvika läckage. Grunden bör ses över.
		Trasiga fönster täcks för.
		Trasig fasadpanel, stomme och grund repareras på sikt för att förlänga byggnadens livslängd.

2025-02-26

Transformatorstation	Vårdas så att deras kulturhistoriska värde bevaras.	Inga aktuella åtgärder
Bergsstugan	Vårdas så att dess miljöskapande värde bevaras.	Helhetsmiljön vid Bergsstugan ses över.
Förråd	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö.	
Konsthus Överbyggnad Drottninggruvan Stånggång Smedja Pivå Skvaltkvarn	Samtliga byggnader vårdas så att deras pedagogiska och miljöskapande värde bevaras. Byggnaderna är rekonstruktioner.	Inga aktuella åtgärder. Förutom att taket på smedjan åtgärdas. Påväxt borstatts bort, rötskadat virke ersätts, hela taket tjäras i två omgångar. Kvarnen behöver på sikt riktas upp och ses över om det blir fuktskador i det nordvästra hömet. Kvarnen fungerar inte.
Gustafsgruvan Gruvwind Gruvöverbyggnad	Vårdas så att dess miljöskapande värde bevaras.	Inga aktuella åtgärder
Två WC	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet, men viktiga för tillgängligheten i miljön. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö.	
Stall/smedja	Vårdas så att dess miljöskapande värde bevaras. Fungerar som bakstuga idag.	Inga aktuella åtgärder.
Fyrkanten	Vårdas så att dess pedagogiska och miljöskapande värde bevaras. Rekonstruerad byggnad.	Inga aktuella åtgärder.
Förråd	Byggnaderna är inte värdebärande för kulturreservatet. Vård och underhåll så att de anpassas till övrig bebyggelsemiljö	

Källa: Uppgifterna är hämtade ur Fröå gruva, Vårdplan för byggnader 2023, Jamtli rapport 2023:25.

Övrigt årligt underhåll av byggnaderna

- Slå av vegetation som växer intill alla byggnader. Allt som avverkas ska fraktas bort.
- Håll efter sly, buskar och träd som växer nära byggnaderna. Grenar på träd som hänger över byggnader kan behöva kapas av. Det begränsar dropp, fukt- och mögelangrepp samt ökar ljusinsläppet så att väggar och grund hålls torra. På sikt kan behovet av den här typen av insats öka eftersom klimatet troligen blir varmare och fuktigare.
- Se över grund, väggar och tak, rensa hängrännor på alla byggnaderna.

2025-02-26

Rekommendationer för byggnadsvård

Tak

På byggnaderna i Fröå finns en variation av tak, brädtak, tegeltak och plåttak. De tak som ligger i dag får vara kvar tills det är aktuellt med byte. Först då tas ställning till om ett mer traditionellt tak bör läggas, men frågan är också vad som varit traditionellt i Fröå för den tid som ska speglas 1909 - 1919. Det måste i så fall redas ut.

Fasad

Fasadmaterialet på byggnaderna vid Fröå utgörs i stor utsträckning antingen av liggande timmer i byggnadens stomme eller stående locklistpanel. En byggnad avviker och det är transformatorstationen som är putsad. Rötfigor finns på fler av byggnaderna men de flesta utgör inget akut vårdbehov. Årlig genomgång av alla byggnader förebygger större insats.

Fönster

Rekommendationen är att äldre fönster restaureras med traditionella material och metoder. Trälagning sker vid behov. Material som används är linoljekitt och linoljefärg utan tillsatser.

Dörrar och portar

Rekommendationen är att alla äldre trädörrar restaureras med traditionella material och metoder. Träinlagning sker vid behov.

Målning och färgsättning

Färgsättningen är förhållandevis enhetlig i Fröå. Bostadshus och några ekonomibyggnader är rödmålade med vita fönster. De senare är dock i huvudsak omålade. Rekommendationen är att byggnader och byggnadsdelar fortsätter målas med samma kulörer och de som inte är målade fortsätter att vara omålade. Linoljefärg används till fönster, dörrar samt hyvlat virke. Slamfärg används på sågat och timrat virke. Fönster bör ses över och kittas minste vart 5:e år.

Grund

De flesta grunderna i Fröå består av natursten. Enstaka grunder består både av natursten och gjutna element. Grunderna av natursten är kallmurade och de flesta ekonomibyggnaderna har hörnstenar av natursten. Rekommendationen är att grunder inte förändras.

2025-02-26

Interiör

Den minst förändrade interiören finns i Moverartorpet.

Ingenjörsvillan och Sellstedtorpet har renoverats interiört och ställts i ordning till museum. I Valltorpet och Kristianstorpet finns delar av den äldre interiören bevarad. Samtliga äldre detaljer, ytskikt och interiöra byggnadsdelar bör bevaras. Det gäller även för ekonomibyggnader så som bås, hyllor med mera. Inristade namn och årtal ska vara kvar och sparas.

Interiörbilder från Ingenjörsvillan och Sellstedtorpet.

Tvättstuga och ladugård vid Valltorpet. Plåten i väggarna på ladugården är återanvänd och kommer från en Magasinsbyggnad som revs omkring 1920.

Skötselområde 2. Forn- och kulturlämningar

Beskrivning

De forn- och kulturlämningar som finns i Fröå är skyddade enligt 2 kapitlet Kulturmiljölagen. Det innebär att fornlämningarna inte får rubbas, tas bort, grävas ut, täckas över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt skadas. De lämningar som finns registrerade i området hör alla samman med bergsbruket. En lista över lämningarna på fastigheten Hårbörsta 2:41 finns som bilaga. Vården av forn- och kulturlämningarna sker genom en årlig skötsel

2025-02-26

där sly och högväxande vegetation slås av och tas bort från lämningarna.

Bevarandemål forn- och kulturlämningar

- Slagghögarna och byggnadsgrunder från bergsbruket lyfts fram för att återskapa en del av den karga industrimiljö som en gång fanns i Fröå.
- Byggnadsgrunderna efter torpbebyggelsen lyfts fram för att synliggöra det småskaliga jordbruket som drevs i området.

Förvaltningsinriktning

- Skötsel av kulturreservatets forn- och kulturlämningar utförs årligen eller vid behov. Föreningen Fröå gruva med stöd från Åre kommun ansvarar för att skötseln blir utförd.

Skötselåtgärder

- Sly som växer i kanterna av slagghögarna och på byggnadsgrunderna som ligger i anslutning till jordbruksmarken ska tas bort. Som sly räknas allt lövträd och buskar under 20 centimeter i diameter. Ta även bort små granar.
- Slyn som avverkats samlas ihop och eldas upp på anvisad plats. Det är inte tillåtet att elda på fornlämningarna.
- Den högväxande vegetationen slås också av, samlas ihop och tas bort. Det är till exempel brännässlor, älggräs och hallonbuskar.
- Lämpligt redskap att använda är röjsåg.
- Forn- och kulturlämningar som ligger i skogen ska röjas fram eller betas och hållas fria från igenväxning. Ta bort sly, ris, och grenar samt träd som kan skada lämningarna.
- Se över stängsel runt gruvschakten.

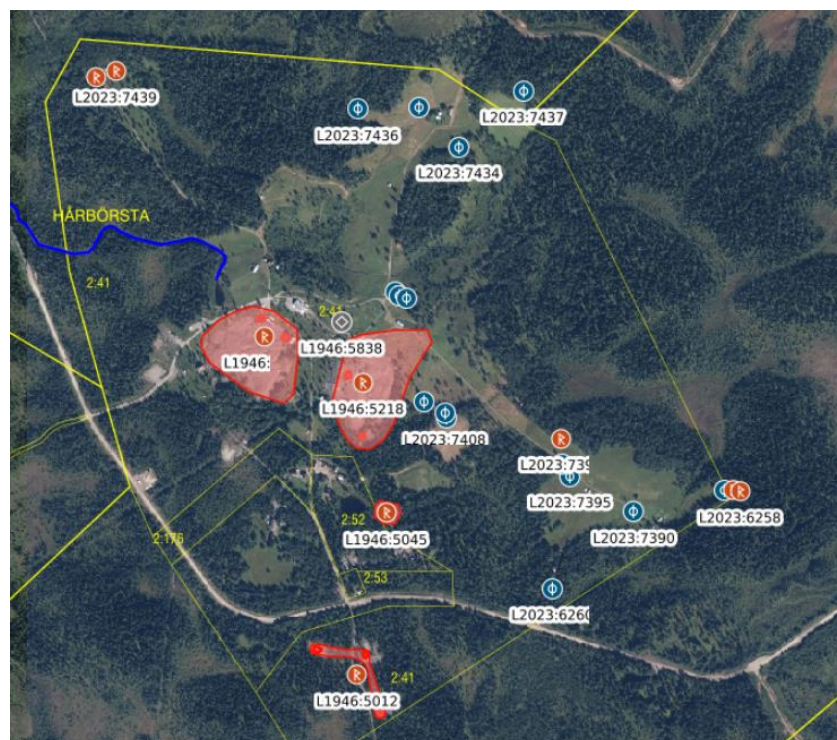

Dagbrott vid Drottninggruvan. Byggnadsrunden efter jordkällare vid Valltorpet som är inhägnad.

2025-02-26

Forn- och kulturlämningar i Fröå

Lämningstyp	Antikvarisk bedömnir	Fornlämningsnummer
Brunn/källa	ÖKL*)	L2023:7408
Dike/ränna	ÖKL	L2022:5936
Gruvhål	Fornlämning	L1946:5045
Gruvhål	Fornlämning	L2023:6258
Gruvhål	Fornlämning	L2023:6259
Gruvområde	Fornlämning	L1946:5012
Gruvområde	Fornlämning	L1946:5216
Gruvområde	Fornlämning	L1946:5218
Husgrund	Fornlämning	L2023:7397
Husgrund	Fornlämning	L2023:7438
Husgrund	Fornlämning	L2023:7439
Husgrund	ÖKL	L2023:7388
Husgrund	ÖKL	L2023:7390
Husgrund	ÖKL	L2023:7395
Husgrund	ÖKL	L2023:7396
Husgrund	ÖKL	L2023:7407
Husgrund	ÖKL	L2023:7409
Husgrund	ÖKL	L2023:7430
Husgrund	ÖKL	L2023:7431
Husgrund	ÖKL	L2023:7432
Husgrund	ÖKL	L2023:7434
Husgrund	ÖKL	L2023:7436
Husgrund	Möjlig fornlämning	L2023:7435
Kolningsanläggning	ÖKL	L2023:6260
Kyrka/kapell	Ingen antikvarisk bedömning	L1946:5838

Källa: Riksantikvarieämbetets kulturmiljöregister. *) Övrig
Kulturmiljöhistorisk lämning är blå och fornlämning är röda på kartan.

2025-02-26

Skötselområde 3. Skogen

Beskrivning

Skogen i anslutning till gruvområdet består mestadels av ganska tät grannaturskog med inslag av lövträd, mest björk men även sälg och enstaka aspar och rönnar. Det finns rikligt med granar som är äldre än 150 år och även rikligt med björk äldre än 100 år i större delen av området, men i vissa partier växer främst yngre skog.

Skogen angränsar till gruvområdet med flera torp runtom. Små partier närmast dessa påminner om bondskog med yngre träd och sparsamt med död ved. Överlag är skogen måttligt påverkad av gammal plockhuggning.

Död ved finns på de flesta håll i skogen i riklig mängd i olika nedbrytningsstadier, mest i form av rötbrutna lågor av gran och björk men också måttligt med vindfällen. Det förekommer även allmänt med stående döda granar och björkhögstubbar.

Några exempel på rödlistade naturvårdsarter som är knutna till gammal barrskog och död ved som återfunnits i området är ullticka, gränsticka, skrovellav och tretåig hackspett.

Området sluttar svagt mot sydväst och är bitvis tydligt kalkpåverkat. Den mestadels friska marken domineras av blåbärsris, med ett rikligt inslag av häg- eller lågörter. I fuktigare partier övergår det till starrfräkentyp med rikt örtinslag. Kalkinslaget är tydligt med flertalet indikatorarter, till exempel knagglestarr, kransrams, tvåblad, fjällig taggsvamp och dofttaggsvamp.

Skogen bedöms ha höga till mycket höga naturvärden, trots sin belägenhet intill Fröå gruva, tack vare den relativt lite påverkade grannaturskogen som håller rikligt med död ved och arter knutna till denna. Dessutom finns tydlig kalkpåverkan med rik flora och markfunga.

Enligt LONA-inventeringen finns det spår av plockhuggning i skogen vid Moses (Kristianstorpet) och i samma område även synliga spår av bete. Det finns inga uppgifter om att träd har hamlats. Större delen av skogen i Fröå ligger ovan gränsen för fjällnära skog.

Se vidare bilaga 2. Artförteckning naturvårdsarter Fröå gruva kulturreservat.

2025-02-26

Bevarandemål

- För att gynna den biologiska mångfalden och biologiskt kulturarv kan bete tillämpas i skogen där det historiskt tidigare varit skogsbete.
- I övrigt ska skogen utvecklas fritt för att bevara och utveckla dess biologiska mångfald och värdefulla naturmiljö.

Förvaltningsriktning

Möjlighet ska finnas att restaurera äldre skogsbete och på sikt öppna upp för skogsbete vid Kristianstorpet, Valltorpet, Moverartorpet och Sellstedtstorpet.

Skötselåtgärder

- Restaurering av nya skogsbeten i områden där det tidigare varit skogsbete.
- Ta tillvara björkar som avverkas i samband med restaureringarna av skogsbete och använd till ved.
- Skogsbete i områden vid Kristianstorpet, Valltorpet, Moverartorpet och Sellstedtstorpet.
- Stänga beteshage vid Valltorpet så att även del av skogen ingår i betet.
- Nyttja sommarladugård ovanför Sellstedtstorpet vid skogsbete.
- Finns det spår av hamlade träd?

Skötselområde 4. Gräsmarker

Beskrivning

Den historiska markanvändningen i Fröå överensstämmer med hur det sett ut i byarna i Jämtland under 1800-talet och framåt.

Ängsmarken vid torpen slogs och höet hässjades och djuren betade i skogen. Foder till djuren togs även på myrarna runt om Fröå. Det är däremot oklart om någon fäbod brukads av torparna i Fröå. Efter nedläggningen av gruvdriften 1919 fortsatt jordbruket vid några av torpen och ängar slogs och höet hässjades. Kor och hästar gick på bete i skogen och korna togs in i sommarladugården för mjölkning. Vid Moverartorpet lades jordbruket med mjölkkor ner runt 1945 och

2025-02-26

vid Sellstedts i början av 1970-talet. Ängsmarken vid Valltorpet slogs också under den här perioden.

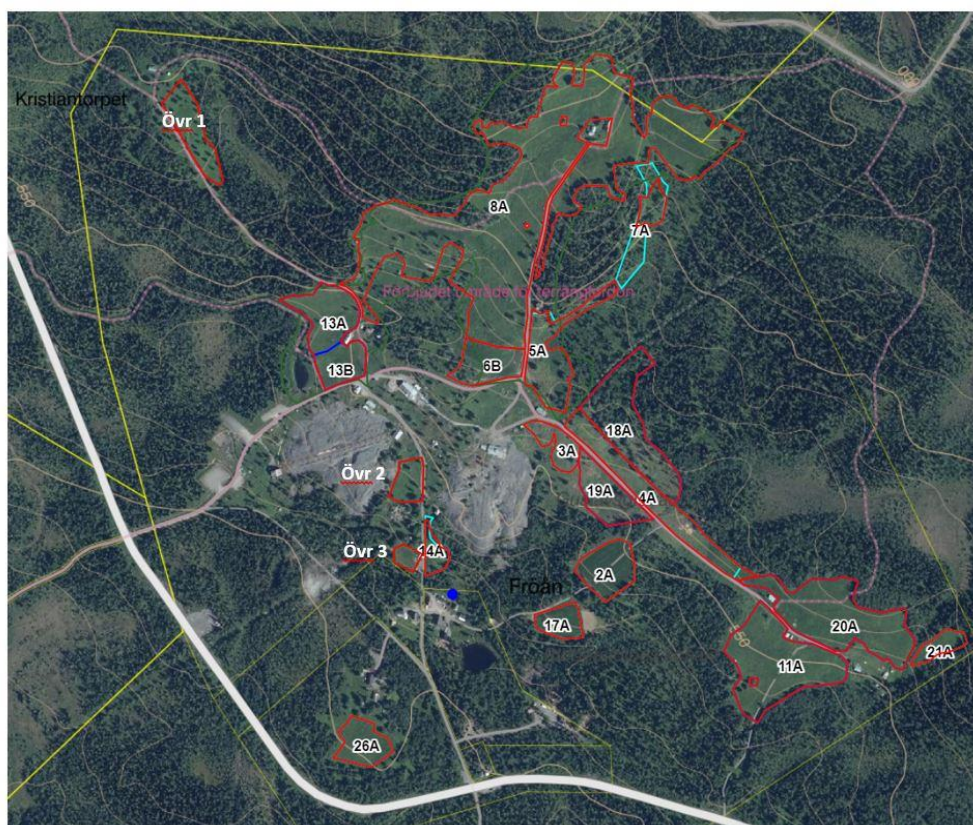
Idag sker betet med får (65 får inklusive lamm), hästar (6) och nöt (5 kor med kalvar). Växelbete tillämpas för att förebygga parasitangrepp. Djurhållaren bor i närområdet och ansvarar för djuren året runt. (Kartan på sida 16 visar alla skiften som ingår i SAM-ansökan för 2023. I tabellen på sida 16-17 visas markanvändning och nuvarande skötsel.) De marker som inte betas slås med rotorslätterbalk med knivar och åkerrenarna slås med motormanuell slätterbalk. Betesmarken hägnas in med fårnät och tråd med el. Torkning av hö från slättermarken sker på backen om vädret tillåter, men någon enstaka hässja ställs i ordning. Fodret tas tillvara och blir vinterfoder till områdets djur. Skifte 20A har särskilda värden för miljöersättning betes- och slättermarker. Övriga marker har allmänna värden.

Skifte 8A har enligt LONA inventeringen höga floravärden. I området där rökbastun står, mitt i skifte 8A, har gallring av lövträd utförts.

Fröå är ängs- och betesinventerat för cirka 20 år sedan och var enligt Naturvårdsverkets vägledning för naturtyper klassad som silikatgräsmark (6270) och en mindre del är fuktäng och brädbeklädd betesmark. Området skötsel bör följa Naturvårdsverket vägledning och rekommendationer. De skiften som ingår i klassningen är skifte 5A, 6B, 8A, 13A och 13B.

Några mindre markområden kan öppnas upp och restaureras till betesmark till exempel mark som var klassad som fuktäng och brädbeklädd betesmark. Den marken bedöms nu i TUVÅ som restaurerbar "Utvecklingsmark", men områden som betas idag ska i första hand betas även i fortsättningen. Nya skötselområden har lägre prioritet. Det är tillgången på betesdjurs som styr betets omfattning. På kartan på nästa sida är nya skötselområden inlagda som övrig mark 1, 2 och 3.

2025-02-26

Tabell över jordbruksmark som betas och slås 2023

Skifte	Åker/bete	Areal ha	Skötsel 2023-08-24
2A	Åker	0,50	Vall, slås med slåtterbalk och höet tas tillvara till foder.
3A	Bete	0,28	Hästbete.
4A	Bete	0,90	Betas av får och hästar. Använder fårstängsel och eltråd.
5A	Bete	0,76	Hästbete. Del av ängs och betesinventering 6270 silikatgräsmark. Träbeklädd betesmark.
6B	Bete	0,48	Hästbete. Del av ängs och betesinventering 6270 silikatgräsmark. Fuktäng/träbeklädd betesmark.
7A	Bete	0,47	Betesmarken utvidgades år 2023 enligt ljusblå linje – tidigare var den 0,17 ha. Hästbete.
8A	Bete	7,45	Bete allmänna värden. Ängs och betesinventering 6270 silikatgräsmark. Se vidare lista över signalarter från TUVÅ.
11A	Slåtteräng	1,49	Slåtter med rotorslåtterbalk med knivar, torkar på plats och använder höet till

2025-02-26

			foder. I år problem på grund av allt regn. Någon hässja. Allmänna värden.
13A	Bete	0,62	Hästbete. Del av ängs och betesinventering 6270 silikatgräsmark.
13B	Bete	0,36	Hästbete. Del av ängs och betesinventering 6270 silikatgräsmark.
14A	Bete	0,16	Hästbete
17A	Åker	0,26	Vall, slås med slåtterbalk och höet tas tillvara till foder.
18A	Restaureringsmark	1,14	Gammal betesmark som har vuxit igen. Den öppnas nu upp på nytt för att åter bli betesmark. Betas av hästar.
19A	Restaureringsmark	0,54	Gammal betesmark som har vuxit igen. Den öppnas nu upp på nytt för att åter bli betesmark. Hästbete.
20A	Slätteräng	1,51	Slätter med rotorslätterbalk med knivar, torkar på plats och använder höet till foder. Någon hässja ställs i ordning. Särskilda värden. I TUVAs beskrivning skiftet som kultiverad fodermark, gödselpåverkad slättermark med mycket rödklöver. Listade arter signalarter och växter är: brudborste, prästkrage, ögonströst, liten blå klocka, rödlika, timoteij, vårbrodd och violett kantad guldvinge.
21A	Åker	0,19	Vall. Betas.
Summa		17,11	
Område 1	Bete	0,50	"Gammal jordbruksmark som nu skall betas." Lantbrukaren sökte stöd för skiftet år 2023 men drog sen tillbaka det från ansökan. På sikt kan marken röjas och gallras på träd.
Övrigt 2 och 3	Bete	0,24 och 0,10	Lantbrukaren sökte stöd för skiftet tom. år 2022 men ej 2023.
Summa		0,84	

Källa: Uppgifter i karta och tabell är hämtat ur Jordbruksverket blockdatabas 2023.

2025-02-26

Lista över signalarter i TUVA

Blodrot	Jungfrulinarter	Stagg
Blåsuga	Kärrspira/nordspira	Stormhatt
Brusborste	Låsbräkenarter	Torta
Brännässla (negativ)	Ormrot	Älggräs (negativ)
Fjällgröe	Prästkrag	Ängsfryle/blekfryle/svartfryle
Fjälltimotej	Rödkämpar	Ärenpris
Fläcknycklar	Skallrearter	Ögontröst
Jungfru Marie nycklar	Skogsnäva (negativ)	Brudsporre
Tvåblad	Blekstarr	Rödlistad/(NT)/fjäril/violett kantad/guldvinge

Källa: TUVA inventeringsdatum 2023-07-07.

Bevarandemål gräsmarker

- Kulturresevatets jordbruksmark ska betas och slå och finns möjlighet kan nya markområden som historiskt brukats i Fröå, men som växt igen, restaureras.

Förvaltningsriktning

Markernas hävdhistoria ska vägas in i skötsel. Markanvändningen på inågan har övergått från slåtter till dagens bete. Områdets höga natur- och kulturvärden kommer i framtiden mest troligt att tas tillvara genom bete. Ambitionsnivån för den framtida skötseln av områdets jordbruksmark hänger också samman med vilka förutsättningar som finns att genomföra skötseln. Jordbruksstöden kan försvinna eller ändras och tillgången på betesdjur lika så. Det måste därför finnas en viss flexibilitet för den framtida skötseln av kulturresevatets jordbruksmark. Men om det i framtiden finns färre betesdjur ska gräsmarkerna vid Sellstedtstorpet, Ingenjörsvillan Moverartorpet och Valltorpet där mark med särskilda värden och naturtypen silikatgräsmark prioriteras. Om inga betesdjur alls finns att tillgå, då ska gräsmarkerna slå med maskiner. En översyn av skötseln av jordbruksmarken i resevatet bör ske kontinuerligt och kompletteras vid behov.

2025-02-26

Skötselåtgärder

- Bete med betesdjur i områden som är betesmark och slåtter i slåttermark med redskap/maskiner som gynnar den biologiska mångfalden.
- Växla djurslag i betesområden mellan åren. Det gynnar skötseln eftersom olika djurslag betar olika och är nödvändigt för att slippa parasitangrepp.
- Betestryck i betesmarken som är klassad som silikatgräsmarken ska vara väl avvägt. Ingen konstgödsling får förekomma i den här marken. Om möjligt växla med slåtter och höhantering på traditionell slåttetid.

Förslag på skötselområden på mark utan jordbruksstöd

Områden som kan skötas utöver de som ingår i jordbruksstöd är område A, B, C, D och E. (Se karta sida 21.) Prioriterade områden är i så fall område A och B. Område A är intill bilvägen från fyrkanten, vattenkonsten och skvaltkvarn. Här kan lövsly, små granar, videbuskar och högväxande vegetation hållas efter med fårbeta och/eller manuell röjning. Området ger ett första intryck när man kommer till Fröå och den här skötseln skulle främja upplevelsen av området.

Område A vid Konsthuset och Skvaltkvarnen.

Område B vid Bergsstugan och Pivån. Gångstigar går i området. På bilden syns en omtyckt soffa som ska vårdas.

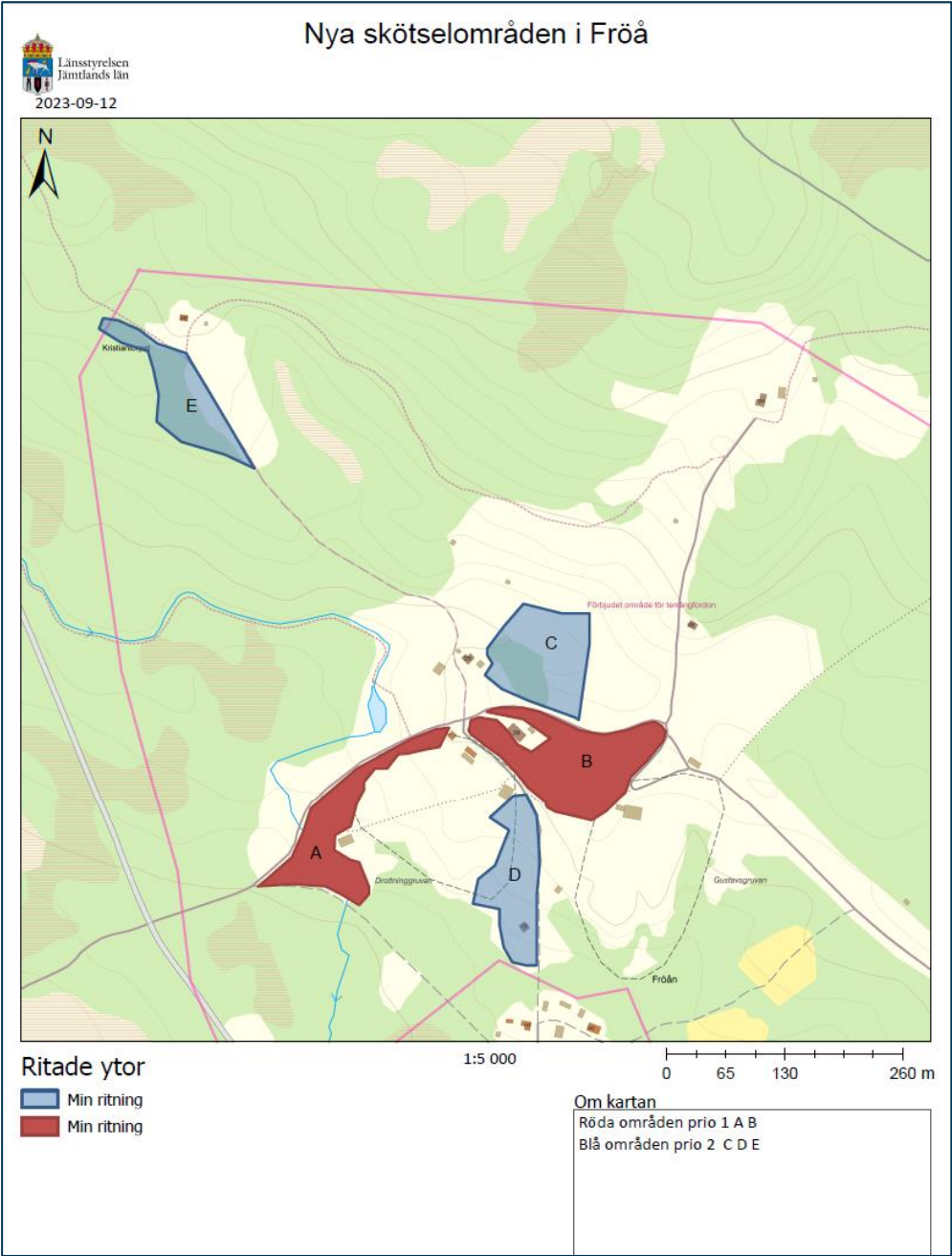
2025-02-26

Område C är ovanför Sellstedtstorpet.

Område E vid Moses/Kristianstorpet. Bilden visar den idag öppna marken som gallrats på träd. Området på andra sidan av grusvägen som är skog kan restaureras till skogsbete.

Tabell nya skötselområden

Områden A Skvaltkvarn och hjulhus	Bete, manuell röjning	1,0 ha	Prio 1
Område B Gruvstugan och Pivån	Bete, manuell röjning	1,0 ha	Prio 1
Område C mellan Sellstedts och Ingenjövillan	Bete, manuell röjning, gallring av träd	1,15 ha	Prio 2
Område D vid Enderleins	Bete, manuell röjning	0,54 ha	Prio 2
Området E vid Moses/Kristianstorpet på den sida där ingen gallring och röjning av träd är utförd	Skogsbete	0,88 ha	Prio 2
Summa		4,57 ha	

2025-02-26

Skötselområde 5. Trädgårdar

Beskrivning

Det finns en vårdplan för trädgårdarna i Fröå. Den har tagits fram av Jamtli på beställning av Länsstyrelsen. Samtliga torpmiljöer har inventerats på växtmaterial, buskar och träd. Vårdplanen inkluderar ett förslag till rekonstruktion av en trädgård vid Valltorpet. Valet av Valltorpet för rekonstruktionen baseras på tidigare kännedom om platsens historia, nulägesstatus och resultat från genomförd inventering och analyser av trädgårdarna i området. Vid Valltorpet finns också en känd och identifierbar yta som sannolikt använts för trädgårdsodling.

I vårdplanen finns även en trädgårdsritning med förslag på åtgärder för rekonstruktionen av trädgården. Jamtli rekommenderar att en mer noggrann undersökning genomförs innan rekonstruktionen av odlingen genomförs. Detta för att minska risken att bevarat källmaterial skadas och försvinner. Vid Moverartorpet och Sellstedtstorpet finns en stor mängd bevarat växtmaterial som kan användas vid återskapandet av trädgårdar i Fröå.

Bevarandemål trädgårdar

- För att bevara biologiskt kulturarv i Fröå rekonstruera och vårda trädgårdsmiljöerna enligt Jamtlis vårdplan.
- Befintligt växtmaterial vid Moverartorpet och Sellstedtstorpet fungerar som frö- och växtbank vid nya vårdåtgärder i trädgårdsmiljöer i Fröå.

Förvaltningsriktning

Äldre bevarat växtmaterial, träd och buskar ska alltid används vid rekonstruktioner av trädgårdar och odlingar i kulturresevatet. Inga nya växter bör planteras i trädgårdarna eftersom dessa kan riskera att konkurrera ut befintliga växter. Det finns också risk för korsbefruktnings mellan arter och sorter vilket kan leda till att de gamla sorterna försvinner. Träkonstruktioner och hägnader vid torpmiljöerna som går att identifiera på äldre fotografier kan på sikt återskapas om resten av trädgården rekonstrueras. Uppsättning av nya trädgårdskonstruktioner bör helst undvikas eller vara reversibla och inte skada äldre växtmaterial, strukturer och konstruktioner.

2025-02-26

Den rekonstruerade trädgården vid Valltorpet kan bli ett exempel på hur en trädgård i Fröå kan ha sett ut. Trädgården kanske inte blir helt historiskt korrekt återgiven, men har ändå ett pedagogiskt värde för besökarna av kulturreservatet. Det växtmaterial som ingår i fröbanken, ska sparas vid Moverartorpet, Sellstedstorpet och Valltorpet. (Se bilaga växtlistor från torpen.) En översyn av skötseln av områdets trädgårdar bör ske kontinuerligt och kompletteras vid behov.

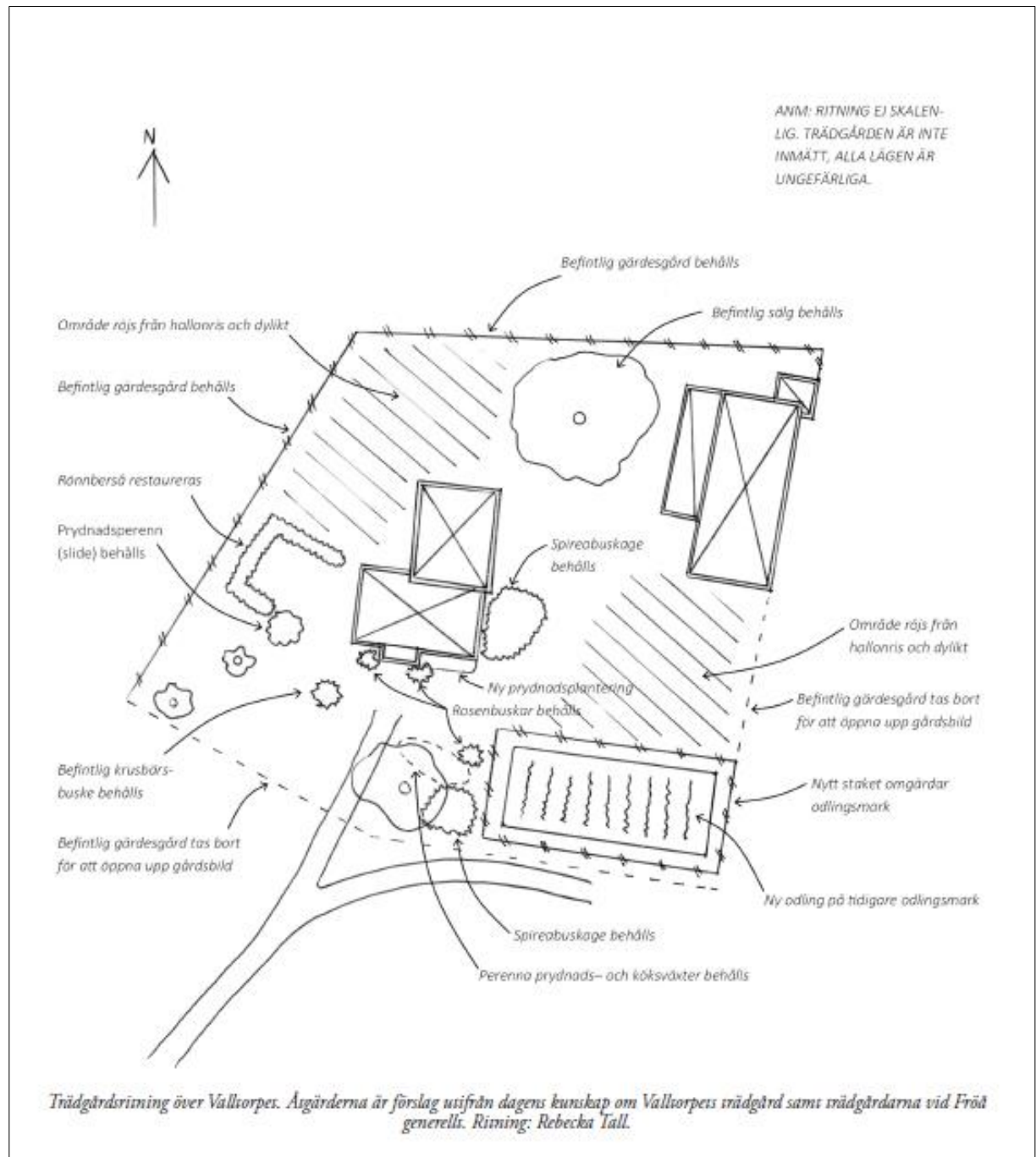
Skötselåtgärder

- Anlägga en rekonstruerad trädgård i Valltorpet enligt förslag från Jamtli. Det innebär att inget av det som bedömts som potentiellt äldre växtmaterial tas bort. Växtmaterial som med säkerhet är senare inplanterat tas bort till förmån för att återskapa delar av trädgården för att i så hög grad som möjligt spegla platsen vid 1900-talets början. Plantera utefter trädgårdsritningen i vårdplanen. Skapa en exempelodling i torpets sydöstra hörn och en rabatt längs med bostadshusets södra fasad enligt ritningen.
- Rönnbärsbersån vid Valltorpet bör restaureras genom föryngring och stödplantering. Befintliga rönnar kan tas ner till ca 15 cm över marknivån för att sedan tillåtas skjuta nya skott som bildar en rönnberså. Stödplantering i det glesare partiet av bersån. Skapa en tät U-formad berså av rönnar.
- Rönnarna i trädraden vid Moverartorpet ska vårdas och skötas för att förlänga deras livslängd. Föryngring av trädraden sker när ett behov uppstått. Nedtagna rönnar tillåts skjuta nya skott från nedre delen av stammen. Efter några år väljs ett rakt skott ut och gallras fram som blir stammen till ett nytt träd.
- Äldre växtmaterial som identifierats vid Moverartorpet och Sellstedstorpet ska sparas och bli fröbank vid återskapande av trädgårdar i Fröå.
- Öppna gräsytor runt torpen klipps eller slås av.

2025-02-26

- Invasiva arter ska inte spridas i området. Överväg om det i trädgårdarna ska få förekomma invasiva främmande arter listade på den nationella listan. Följ EU-lista. Tänk på att vissa arter är giftiga som växer i området till exempel Tibast.

Trädgårdsritning över Valltorpet

2025-02-26

Skötselområde 6. Information

Generellt är tillgängligheten god i Fröå, främst utomhusmiljön och de nybyggda byggnaderna men mindre åtgärder kan förbättra tillgängligheten ytterligare. Ett förslag som lyfts fram som en åtgärd för Fröå är att ta fram en strategisk tillgänglighetsplan för att säkerställa att framtida investeringar och åtgärder fungerar för alla besökare. I arbetet med en sådan plan ökas också kunskapen om tillgänglighets- och användbarhetsfrågor hos föreningen Fröå gruvas medlemmar. Det är viktigt att arbeta med attitydfrågor och att tänka utanför det som uppfattas vara normen. Att arbeta enligt ett inkluderande synsätt förutsätter ett perspektiv som innebär att hänsyn ska tas till alla människors olika förutsättningar, det vill säga att funktionsförmågorna kan se olika ut hos olika människor och att produkter, miljöer och tjänster behöver ta det i beaktning. Vi är alla olika och det är så det ska vara.

Beskrivning

Många punktinsatser har genomförts under de senaste 30 åren i Fröå, delvis utan att ha en helhetssyn för hur områdets historia ska förmedlas. Det gäller framför allt för skyltningen i området. Skyltningen kan upplevas som lite spretigt och ge ett lite otydligt intryck. Nytt inslag i området är en cykelparkering nedanför Bergsstugan. Buss- och bilparkering finns vid infarten till området. Besökarna av området kan ta sig till Fröå via vandringsled, cykelled, skidspår, skoterled eller med bil. Nya inslag, om- och tillbyggnad i bebyggelsemiljöerna bör undvikas så långt det går, eftersom desto fler byggnader och byggnadsdelar som tillkommer i modern tid, desto fler steg tas från att spegla den historiska miljön.

2025-02-26

Nya ramper har byggts vid Fyrkanten, Sellstedtstorp och Bergstugan. Den längre rampen över slagghögarna från Drottninggruvan till Konsthuset har breddats och fått halkskydd samt mötesplatser med plats för vila. Rampen vid Sellstedtstorp är reversibel och utformad så att besökare ska kunna se in i stugan som i ett "tittskåp" och ta del av interiören utan att behöva komma in i huset. Flera dass finns utplacerade i området och toalett i Bergsstugan som uppfyller kraven för tillgänglig toalett. Nya sittbänkar med rygg- och armstöd finns utplacerade i direkt anslutning till gångvägarna. Gångstigarna i Fröå är på flera ställen svårframkomliga, ojämna med gropar och stenar och går ibland över gräsytor. Något som är viktigt för föreningen Fröå gruva är att göra olika aktiviteter för barn och ungdomar som till exempel den tipsrunda som Föreningen ställer i ordning på sommaren. En attraktion som inte nämnts tidigare i skötselplanen är nedgången i Gustafsgruvan, där belysning och räcken kommer att åtgärdas 2024.

Bevarandemål

- En besökare av Fröå måste i förväg kunna hitta information om det är lämpligt att besöka kulturmiljön.

2025-02-26

- Områdets kulturhistoria ska förmedlas och gå att uppleva på olika sätt både digitalt och fysiskt.
- Besökaren av området ska känna sig trygg och hitta i området och inte gå vilse.

Alla bevarandemålen är viktigt för helhetsupplevelsen vid besöket av området.

Förvaltningsinriktning

Den allra viktigast för en besökare är att i förväg kunna ta del av områdets information om generell framkomlighet och olika byggnaders beskaffenhet.

Den information som behövs för att kunna avgöra om det är möjligt att besöka platsen ska gå att finna på websidan www.Froa.se med en egen flik för tillgänglighet. Den kan till exempel innehålla bilder på tillgänglighetsanpassningar eller filmer som underlättar bedömningen om ett besök är möjligt för de som vill åka dit.

Enhetlig utformning av skyltarna med logga, klartext och bilder skapar en igenkänningsfaktor och trygghet för besökaren av Fröå. Skyltarna behöver ha tydliga texter och illustrationer som även fungerar för barn och personer som inte har svenska som första språk. Kompletterande text på engelska ger ännu fler möjlighet att ta del av informationen.

I området finns fler gångstigar som går över grästäckta ytor vilka kan bli ett hinder om gräset inte slås för till exempel barnvagnar och rullatorer. Alla miljöer är inte lämpliga att tillgänglighetsanpassa interiört. Det gäller främst Ingenjörsvillan och Sellstedstorpet som har museala inredningar och som visas upp i guidningen. Det kan vara svårt att ta sig runt i husen över trösklar och smala utrymmen. För dessa miljöer kan digitala lösningar vara ett alternativ för att förmedla platsens berättelser. Digitala lösningar är också ett alternativ och komplement till skyltarna när hela området är stängt. Det är dock viktigt att tillgänglighetsanpassningen anpassas efter bebyggelsemiljön och inte förtar upplevelsen av den historiska platsen.

Skötselåtgärder

- Websida behöver uppdateras på besöksinformation som underlättar inför ett besök.

2025-02-26

- Se över området skyltning.
- Underhåll av stigar och klippning av gräsytor i stigarna.
- Söka reversibla lösningar för tillgänglighetsanpassning av kulturhistoriska byggnader.
- Ta fram en tillgänglighetsplan för resevatet.

Kanalen

Beskrivning

Allt sedan gruvverksamheten påbörjades hade så kallade vattenkonster med stånggångar uppförts. Dessa förbättrades allt eftersom teknikutvecklingen gick framåt. En 2,6 kilometer lång kanal från Fröåtjärnen till Fröå gruva anlades i mitten av 1800-talet. Tekniken förbättrades under början av 1900-talet och via kanalen rann vatten via två dammar och en tub till ett nytt konsthjul. En 200 meter lång stånggång drev pumpar som gick ner i Drottningsschaktet. Vattenkonsten och stånggången är rekonstruerade enligt den sista gruvepoken.

Endast den del av kanalen som går på fastigheten Hårbörsta 2:41 ingår i kulturresevatet. Övrig del av kanalen ligger på privat mark.

Kanal och rester av damm som ligger utanför kulturresevatet.

Bevarandemål

- Kanalen ingick i ett system som drev gruvan och har pedagogiska och miljöskapande värden.

Förvaltningsinriktning

Kanalen är ett av flera viktiga element som bidrar till att levandegöra kulturmiljön för besökarna under sommaren när vattenkonsten är i gång. Den bör därför underhållas

2025-02-26

och bevaras så att övriga anläggningar fungerar. Om insatser ska genomföras i kanalen utanför resevatet måste dialog med markägare och andra intressenter ske.

Skötselåtgärder

- Håll kanterna på kanalen rena från sly. Frakta bort allt som avverkas.
- I framtiden kan det vara aktuellt att rensa själva kanalen. En åtgärd som kan kräva tillstånd för vattenverksamhet.

Friluftsliv

Det finns stora möjligheter till att bedriva friluftsliv i kulturresevatet, men föreskrifterna för resevatet reglerar vad som inte är tillåtet för allmänheten, se beslut och föreskrifter.

Allmänheten hänvisas till att använda anlagda gångstigar, skidspår och skoterled. Jakt är tillåtet i kulturresevatet om det finns avtal som tillåter jakt eller där annan lagstiftning reglerar möjligheten till jakt.

Utmärkning av kulturresevatets gräns

Utmärkningen sker enligt Riksantikvarieämbetes handbok för kulturresevat.

Tillsyn av kulturresevatet

Tillsyn och uppföljning av förvaltningen av kulturresevatet utförs av Länsstyrelsen Jämtlands län så att beslut och skötselplan följs.

2025-02-26

Bilaga 1

Växtlista trädgårdar i Fröå

Blomstorpet		
<i>Buskar</i> Ribes sp., vinbär	Flertal plantor växer utspritt.	Buskarna växer mycket utspritt och kan mycket väl vara vildsådda av fåglar.
Moses/Kristianstorpet		
<i>Buskar</i> Ribes sp., vinbär	Flertal plantor växer utspritt.	Buskarna växer mycket utspritt bland annat i närheten av den gamla ladugården och kan mycket väl vara vildsådda av fåglar.
<i>Perenner</i> Aconitum x napellus, trädgårdsstormhatt	Två stora plantor intill den östra gaveln av bostadshuset.	Huset ska ha renoverats och marken runt den grävts upp i slutet av 1900-talet. Om stormhatten växte där innan renoveringen är ej känt.
Moverartorpet		
<i>Träd</i> Larix sibirica, sibirisk lärk	Ett träd växer strax söder om förrådet.	Baserat på storlek och på vad nuvarande hyresgäst i torpet berättar så har lärken planterats någon gång under andra halvan av 1900-talet.
Pinus sylvestris, tall	En tall är planterad strax sydost om boningshuset.	Baserat på storlek och på vad nuvarande hyresgäst i torpet berättar så har tallen planterats någon gång under andra halvan av 1900-talet.
Sorbus aucuparia, rönn	4 st stamträd och 2 st rönnbuketter med skott efter nedtagna träd, planterade i en trädrad längs södra sidan av infartsvägen	Rönnarna syns på foton från tidigt 1900-tal.
<i>Buskar</i> Daphne mezereum, tibast	Flertal plantor nere i och runt den gamla jordkällaren	Troligen vildsådda plantor spridda av fåglar.

2025-02-26

Lonicera caerulea, blåtry	Ett stort buskage ca 10 meter nedanför östra gaveln på huset.	
Rosa spp., buskrosor (oklara arter och sorter)	Ca 2–3 buskar intill det stora buskaget ca 10 meter nedanför östra gaveln på huset.	
Spiraea x billardii, klasespirea	Ett stort parti ca 10 meter nedanför östra gaveln på huset.	
Perenna prydnadsväxter	Plantor växer i en upphöjd rund plantering strax nedanför östra gaveln. Planteringen är inramad av en stålkant (kanske översta delen av en tunna).	Stålkanten runt den lilla planteringen är troligtvis till för att förhindra spridning av blomman med underjordiska utlöpare.
Achillea ptarmica, nysört		
Aconitum x cammarum, mörkblå trädgårdsstormhatt	En planta i den långsmala planteringen strax nedanför östra gaveln på huset.	Ser ut att vara samma stormhatt som även återfinns vid Raststugan och Sellstedstorpet.
Aconitum x cammarum, 'Bicolor', blåvit trädgårdsstormhatt	Flertal plantor på flera platser. Både i den långsmala planteringen vid flaggstången och i den långsmala planteringen strax nedanför den östra gaveln på huset.	
Aconogonon sp., slide	Två plantor i den långsmala planteringen strax nedanför östra gaveln.	Ser ut att vara samma slide som även återfinns vid Sellstedstorpet och Valltorpet.
Aquilegia vulgaris, akleja med blålila blommor	Några plantor i slänten framför entrén	Slänten tillkom efter urgrävning framför entrén på 1980-talet.
Astrantia major, stjärnflocka	Några plantor i slänten framför entrén	Slänten tillkom efter urgrävning framför entrén på 1980-talet.
Campanula glomerata, toppklocka	Förvildad i gräsytan öster om huset samt runt flaggstången.	
Delphinium Elatum- gruppen, trädgårdsriddarsporre	En planta i planteringen vid östra gaveln, närmast norra hushörnet. Samt två plantor i två lägen intill buskaget	Riddarsporren växer i samma läge som en riddarsporre som syns på ett gammalt foto som ej är daterat.

2025-02-26

ca 10 meter öster om huset.		
Dianthus gratianopolitanus, bergnejlika med purpuröda blommor	Växer utspritt i planteringen vid östra gaveln.	
Doronicum orientale, våkra- ge/gemsrot	Ett par plantor i rabatten vid flaggstången.	
Euphorbia sp., liten törel	Växer utspritt i planteringen vid östra gaveln.	
Humulus lupulus, humle	2 st plantor i plantering mot östra gaveln av boningshuset.	Humlen syns växa i samma läge på gammalt foto som ej är daterat. Nuvarande hyresgäst i torpet berättar att humlen varit där länge. Hon berättar att hon tidigare har tagit med sig en delning av humlen och planterat hemma vid sin permanentbostad nere i Åredalen. 2023 tog hon med sig en delning tillbaka till Moveraretorpet och planterade i rabatten mot östra husväggen längst söderut (till vänster i bild) eftersom den befintliga humlen i detta läge hade börjat försvinna.
Iris (oklar sort)	Flertal plantor som är inväxta i rosenbuskar och i blåtry en bit öster om huset.	Irisen syns växa i en tydlig rad på foton från 80-talet.
Lupinus polyphyllus, blomsterlupin	En sammanhållen klunga med plantor i planteringen vid flaggstången.	Har planterats under senare delen av 1900- talet enligt nuvarande hyresgäst i torpet.
Papaver nudicaule, sibirisk vallmo	Några plantor intill norra väggen till vänster om entrén	Entrén urgrävd på 1980-talet.
Polemonium caeruleum, blågull	Några plantor förvildade intill den gamla jordkällaren	
Primula sp., viva. (troligen Primula x polyantha, ljusgul	Några plantor i slänten framför entrén	Slänten tillkom efter urgrävning framför entrén på 1980-talet.

2025-02-26

trädgårdsviva eller Primula elatior, lundviva)		
Trollius europaeus, smörbollar	Några plantor i den långsmala planteringen strax nedanför östra gaveln samt i planteringen vid östra gaveln.	
Perenna köksväxter		
Rheum rhabarbarum, rabarber	En planta vid sydöstra hushörnet, en planta intill tallen strax öster om huset och en planta bland buskaget ännu några meter längre österut.	
Allium schoenoprasum, gräslök	En stor tuva i planteringen vid östra gaveln, närmast södra hushörnet.	
Lökväxter Lilium bulbiferum, brandgul lilja		
Narcissus pseudonarcissus, gul påsklilja	Flertal plantor i den långsmala planteringen strax nedanför östra gaveln.	
Narcissus, fylld crèmevit stjärnnarciss	40-tal lökar i planteringen vid östra gaveln.	
Narcissus pseudonarcissus, enkel påsklilja med vita kalkblad och persikofärgad trumpet	5–10 lökar i planteringen vid östra gaveln.	
Narcissus pseudonarcissus, delvis fylld påsklilja med vit trumpet och vita kalkblad med gul ton mot mitten.	1–5 lökar i planteringen vid östra gaveln.	
Emil Ors/Raststugan		
Perenner Aconitum x cammarum, mörkblå trädgårdsstormhatt	Flertal plantor växer bland ogräset strax öster om den sydöstra gaveln.	Ser ut att vara samma stormhatt som även återfinns vid Moveraretorpet och Sellstedtstorpet.
Sellstedstorpet		
Buskar Ribes rubrum, röda vinbär	Flertal buskar i ett område strax söder om huvudbyggnaden.	Buskarna är storväxta och kan mycket väl vara planterade. Syns ej på bilder från början av 1900-talet.
Rosa spp., buskrosor (oklara arter och sorter)	Flertal buskar utspridd sydost om huvudbyggnaden.	
Perenner	Mycket utspridd i området sydost om huvudbyggnaden.	Ser ut att vara samma stormhatt som även återfinns vid

2025-02-26

Aconitum x napellus, blå trädgårdsstormhatt		Moveraretorpet och Rastsstugan.
Aconogonon sp., slide	En planta till sydost om huvudbyggnaden och ett flertal nordost om huvudbyggnaden.	Ser ut att vara samma slide som även återfinns vid Moveraretorpet och Valltorpet.
Anemone nemorosa, vitsippa	En ett sjuk med plantor söder om stenröset ca 20 meter sydost om huvudbyggnaden	
Astrantia major, stjärnflocka	En ett sjuk med plantor intill stenröset ca 20 meter sydost om huvudbyggnaden	
Campanula glomerata, toppklocka	Mycket utspridd öster om huvudbyggnaden.	
Doronicum orientale, vårkrage/gemsrot	Några plantor strax öster om huvudbyggnaden samt två sjuk med plantor intill sten- röset ca 20 meter sydost om huvudbyggnaden	
Euphorbia sp., liten törel	Utspridd öster om huvudbyggnaden.	
Polemonium caeruleum 'Alba', vit blågull	Utspridd runt stenröset ca 20-30 meter sydost om hu- vudbyggnaden	
Primula sp., viva(Kan vara Primula x polyantha, ljusgul trädgårdsviva eller Primula elatior, lundviva)	Mycket utspridd strax öster om huvudbyggnaden samt intill stenröset ca 20 meter sydost om huvudbyggnaden	
Trollius europaeus, smörboll	Några plantor strax öster om huvudbyggnaden.	
Lökväxter	En planta vid stenröset ca 20-30	
Lilium bulbiferum, brandgul lilja	meter sydost om hu- vudbyggnaden	
Valltorpet		

2025-02-26

Träd Sorbus aucuparia, rönn	Växer i en L-formation direkt väster om boningshuset.	På bilder från 1986 syns rönnarna och växer då i en U-formation i samma läge. Rönnarna kan vara rester av någon form av rönnberså.
Buskar Daphne mezereum, tibast	Flertal plantor bland andra buskar och träd.	Troligen vildsådda plantor spridda av fåglar.
Ribes uva-crispa, krusbär	En buske framför boningshuset.	
Rosa spp., buskrosor (oklara arter och sorter).	TVå buskar på var sida om entrén samt en buske ca 10 meter söder om huvudbyggnaden.	Busken som växer en bit ifrån huset ser ut att ha flyttats inom ett år innan platsbesöken. Spår efter markarbeten runt delar av grunden till huvudbyggnaden är tydliga.
Spiraea x billardii, klasespirea	Stort buskage intill östra väggen av huvudbyggnaden.	
Spiraea chamaedryfolia, kvastspirea	Ett buskage ca10 meter sydost om huvudbyggnaden.	
Perenner Aconogonon sp., slide	En planta väster om huvudbyggnaden.	Ser ut att vara samma slide som även återfinns vid Moveraretorpet och Sellstedtorpet.
Campanula glomerata, toppklocka	Förvildad i gräsmatta framför huvudbyggnaden.	
Trollius europaeus, smörboll	Flertal plantor ca10 meter sydost om huvudbyggnaden.	
Valeriana officinalis, läkevänderot	En planta ca10 meter sydost om huvudbyggnaden.	

Bilaga 2

Artförteckning naturvårdsarter Fröå gruva kulturreservat

I artförteckningen nedan anges naturvårdsarter som hittills registrerats i kulturreservatet Fröå gruva. Naturvårdsarter är enligt ArtDatabanken arter som är extra skyddsvärda, arter som indikerar att ett område har höga naturvärden eller arter som i sig själva är av särskild betydelse för biologisk mångfald. Inom begreppen återfinns till exempel rödlistade arter, fridlysta arter och signalarter.

Förklaring till kolumnen Kategori:

- Rödlistekategori: EN = starkt hotad, VU = sårbar, NT = missgynnad / nära hotad
- N2 = Ingår i Natura 2000 Art- och habitatdirektivet eller fågeldirektivet.
- § = Skyddad enligt Artskyddsförordningen (SFS 2007:845).

Förklaring till kolumnen S-art:

- S = signalarter är arter som inte är rödlistade men ändå en naturvårdart som signalerar höga skogliga naturvärden enligt Skogsstyrelsen 2023.
- ÅGP = Ingår i åtgärdsprogram för hotade arter och naturtyper framtagna av ArtDatabanken på uppdrag av Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten.
- G = Signalarter inom Ängs- och betesmarksinventeringen. Indikerar höga gräsmarksvärden.

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori	S, ÅGP art
Lavar			
Bårdlav	<i>Nephroma parile</i>		S
Garnlav	<i>Alectoria sarmentosa</i>	NT	
Ladlav	<i>Calicium tigillare</i>	NT	
Luddlav	<i>Nephroma resupinatum</i>		S
Skorpgelélav	<i>Rostania occultata</i>	NT	
Skrovellav	<i>Lobaria scrobiculata</i>	NT	
Stuplav	<i>Nephroma bellum</i>		S
Svampar			
Dofttaggsvamp	<i>Hydnellum suaveolens</i>	NT	
Fjällig taggsvamp s.str.	<i>Sarcodon imbricatus s.str.</i>		S

2025-02-26

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori	S, ÅGP art
Granticka	<i>Porodaedalea chrysoloma</i>	NT	
Gränsticka	<i>Phellopilus nigrolimitatus</i>	NT	
Kötticka	<i>Leptoporus mollis/erubescens</i>	NT	
Orange taggsvamp	<i>Hydnellum aurantiacum</i>	NT	
Rynkskinn	<i>Phlebia centrifuga</i>	VU	
Sammetstaggsvamp	<i>Hydnellum martioflavum</i>	VU	ÅGP
Trådticka	<i>Climacocystis borealis</i>		S
Ullticka	<i>Phellinidium ferrugineofuscum</i>	NT	
Vedticka	<i>Fuscoporia viticola</i>		S
Äggvaxskivling	<i>Hygrophorus karstenii</i>	NT	
Mossor			
Hjälmmossa	<i>Conostomum tetragonum</i>	NT	
Kärlväxter			
Blodrot	<i>Potentilla erecta</i>		G
Blåsuga	<i>Ajuga pyramidalis</i>		G
Brudborste	<i>Cirsium heterophyllum</i>		G
Bäckbräsmå	<i>Cardamine amara</i>		S
Fjällskära	<i>Saussurea alpina</i>		G
Fjälltimotej	<i>Phleum alpinum</i>		G
Fläcknycklar	<i>Dactylorhiza maculata</i>	§	S, G
Fältgentiana	<i>Gentianella campestris subsp. campestris</i>	EN	ÅGP, G
Jungfru Marie nycklar	<i>Dactylorhiza maculata subsp. maculata</i>	§	G
Korallrot	<i>Corallorhiza trifida</i>	§	S
Kärrfibbla	<i>Crepis paludosa</i>		S
Liljekonvalj	<i>Convallaria majalis</i>		S
Månlåsbräken	<i>Botrychium lunaria</i>	NT	G
Nordisk stormhatt	<i>Aconitum lycoctonum subsp. septentrionale</i>		S
Nordspira	<i>Pedicularis palustris subsp. borealis</i>		G
Ormrot	<i>Bistorta vivipara</i>		G
Prästkrage	<i>Leucanthemum vulgare</i>		G
Slätterblomma	<i>Parnassia palustris</i>		G

2025-02-26

Svenskt namn	Vetenskapligt namn	Kategori	S, ÅGP art
Smörbollor	<i>Trollius europaeus</i>		G
Stagg	<i>Nardus stricta</i>		G
Torta	<i>Lactuca alpina</i>		G
Tvåblad	<i>Neottia ovata</i>	§	S
Vanlig bockrot	<i>Pimpinella saxifraga subsp. saxifraga</i>		G
Vanlig brudsporre	<i>Gymnadenia conopsea subsp. conopsea</i>	§	G
Ängsfryle	<i>Luzula multiflora</i>		G
Ängsskallra	<i>Rhinanthus minor</i>		G
Insekter			
Turkos blåvinge	<i>Aricia nicias</i>	VU	
Violettekantad guldvinge	<i>Lycaena hippothoe</i>	NT	
Grod-och kräldjur			
Vanlig groda	<i>Rana temporaria</i>	§, N2	
Fåglar			
Björktrast	<i>Turdus pilaris</i>	NT, §	
Buskskvätta	<i>Saxicola rubetra</i>	NT, §	
Fjällvråk	<i>Buteo lagopus</i>	NT, §	
Forsärla	<i>Motacilla cinerea</i>	§	
Grå flugsnappare	<i>Muscicapa striata</i>	§	
Grönsiska	<i>Spinus spinus</i>	§	
Hökuggla	<i>Surnia ulula</i>	§	
Korp	<i>Corvus corax</i>	§	
Ladusvala	<i>Hirundo rustica</i>	§	
Lavskrika	<i>Perisoreus infaustus</i>	§	
Rödvingetrast	<i>Turdus iliacus</i>	NT, §	
Skogssnäppa	<i>Tringa ochropus</i>	§	
Svartvit flugsnappare	<i>Ficedula hypoleuca</i>	NT, §	
Tornfalk	<i>Falco tinnunculus</i>	§	
Tretåig hackspett	<i>Picoides tridactylus</i>	NT, §	
Däggdjur			
Skogshare	<i>Lepus timidus</i>	NT, N2	